

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

Gheorghe Barițiu și „Asociațiunea“.

În cuprinsul acestei țări noi Români avem foarte puține monumente, cari să vestească tuturor meritele și vrednicia oamenilor noștri mari din trecut. Sunt cincizeci de ani și mai bine, de când a început a simți și la noi lipsa astorfel de monumente. Și s'au auzit glasuri cerând ridicarea lor. Astfel la începutul anului 1861, întrunindu-se conferința națională în Sibiu, 27 de membri ai acestei conferințe au cerut „în interesul și folosul națiunii române ridicarea unui monument național în Blaj pentru nemuritorii bărbați Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, iar altul să se ridice pentru Gheorghe Lazar în Sibiu sau în Avrig“. Deși dorința aceasta adresată conferinței naționale din 1861 nu s'a realizat nici până în ziua de astăzi, e totuș semnificativ, că în cea dintâi conferință națională a noastră dela începutul erei constituționale s'au putut găsi 27 de fruntași, cari pe lângă chestiunile politice s'au gândit și la probleme de cultură și educație națională. Adevărat, că de atunci încoace conferințele noastre naționale n'au reușit a descoperi căile și mijloacele potrivite spre a da o soluție norocoasă acestui soi de probleme... Din norocire s'au găsit însă alte instituțiuni, cari n'au pregetat a jertfi pentru ridicarea unor monumente menite a trezi conștiința și a înălța demnitatea națională a poporului nostru.

Metropolia ortodoxă română a așezat, la 1909 întru amintirea nemuritorului său restaurator și organizator, Andreiu baron de Șaguna, un frumos monument de marmoră lângă biserica din Rășinari.

Și iată acum, exemplul dat de metropolie îl urmează „Asociațiunea“ așezând în preajma pomposului său palat un monument de bronz în amintirea lui Gheorghe Barițiu — unul dintre cei mai devotați stegari și slujitori ai „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“. —

Indelungata și rodnică activitate literară și culturală a lui Gheorghe Barițiu merită, de sigur, cinstea ce i se aduce prin ridicarea acestui monument.

Pe de altă parte slujitorii și membrii de astăzi ai „Asociațiunii“ și-au îndeplinit în modul acesta o datorie de pietate și de recunoștință pentru multele servicii și jertfe aduse de Barițiu pe altarul acestei instituțiuni timp de 33 ani, ca secretar și președinte al ei. —

Alături de Șaguna, fără a cărui energică și înțeleaptă stăruință la curtea din Viena anevoe s'ar fi putut înființa „Asociațiunea“, alături de savantul Cipariu și de îndrumătorul practic I. cav. de Pușcariu, Barițiu a fost cel mai însuflețit și mai statornic sprijinitor al lucrărilor întreprinse pentru înființarea „Asociațiunii“. Urmând invitații lui Șaguna a elaborat și el un proiect de statute și un plan de acțiune foarte vast și variat, pe care „Asociațiunea“ adevărat că l-a primit ca al său chiar din l-a adunare generală (1861), dar nu l-a putut desăvârși, în toate punctele sale, nici până în ziua de azi.

În sensul acestui program alcătuit de Barițiu, Asociațiunea ar fi fost chemată să îngrijească de cele mai bune cărți didactice pentru școlile populare, de compunerea unui

compendiu din istoria Transilvaniei pentru popor și pentru școalele inferioare, de îmbunătățirea agriculturii, horti- și viticulturii, a pomăritului și a pădurilor, mai departe să dea descrieri comparative despre locuitorii, porturile și obiceiurile din diferite ținuturi românești, să se ocupe cu chestiuni de igienă, fiziologie și psihologie, cu privire la poporul român; să pregătească o colecție de cele mai bune balade românești ardelenne, să adune toate inscripțiile romane din Transilvania, să studieze în mod comparativ flora Transilvaniei, Banatului și a Bucovinei „cu numiri românești și cu observațiuni medicale, care să meargă în paralele cu credința sau știința, ce o are poporul despre puterea vindecătoare sau veninoasă a plantelor patriotice“. Acest program de 15 puncte putea oferi îmbelșugat material de studiu pentru toți cei ce aveau un condeiu și cari ar fi fost chemați să dea secretarului și redactorului Barițiu mână de ajutor la revista „Transilvania“. Un singur om însă, oricât și-ar fi dat silința, nu putea să realizeze programul acesta vast și frumos, cum nu l-a putut nici Barițiu, nici urmașii lui. Cauza trebuie căutată în lipsa de sprijin și de interes din partea acelor, cari ar fi putut să contribuie la redactarea „Transilvaniei“ cu mult-puținul lor, scriind fiecare ce și cum s'ar fi priceput. Revista „Transilvania“ s'a născut, — cum spuneă prezidentul Vasile Pop în epistola sa din 22 Maiu 1868, — între grele dureri. Blăjenii nu voră s'o sprijinească fiind năcăjiți, că în adunarea generală din Cluj (1867) n'a fost ales Timoteiu Cipariu ca prezident, iar profesorii din Sibiu și Brașov au rămas mârniți de faptul că în aceeaș adunare a fost înlăturat Șaguna din prezidenția „Asociațiunii“ și înlocuit cu baronul Vasile Pop.

Barițiu a rămas dela început aproape singur la „Transilvania“ așa, că nu eră numai redactorul acestei reviste, ci adeseori trebuia să o scrie singur din capăt până la sfârșit. Și fiindcă între îndeletnicirile lui științifice cea mai de căpetenie eră istoria națională, „Transilvania“ deveni încetul cu încetul o revistă istorică, primind caracterul unei foi de specialitate. Neobositul Barițiu scria fără încetare la studii istorice, dintre cari unele

cu bun temei și cu destulă pătrundere — când aveă timp să le lucreze cum se cade — iar altele, cele făcute din necesitatea momentului, din lipsa de alt material, cu care să umple foaia, natural că au rămas mai de a doua mână. Aceste scrieri ale lui Barițiu, precum și mulțimea de documente, publicate în „Transilvania“ nu putură să atragă un număr mai însemnat de cetitori pentru foaia „Asociațiunii“ așa, că în scurt timp se ivi pe urma „Transilvaniei“ un deficit de 4000 fl. Atunci se auziră voci de nemulțumire, cari îl făcură pe Barițiu să-și ceară în 6 ani de 4 ori demisia dela redactarea revistei, dar eră totdeauna din nou rugat să mai rămână, ca să nu se zădărnicească întreprinderea. Și el se înduplecă și rămâneă, cu toate că, după cum însuș spune, de mulțori ar fi dorit „să scape de iobăgia, în care fu aruncat sub titlul foarte frumos de secretar-primar și de redactor“.

Amărăciunea lui trebuie să fi fost mare când în ședința comitetului din 10 Noemvrie 1874 s'a aflat un membru, care a propus ca remunerațiunea redactorului să fie redusă dela patru la două sute de florini. Propunerea, deși nu s'a primit, l-a atins foarte dureros pe Barițiu și l-a îndemnat, să destăinuiască, câtă muncă și osteneală îl costă redactarea foii. Spune, că el nu s'a obligat niciodată să scrie singur foaia, ci a primit a fi numai redactor, care să aranjeze numai materialul, ce va sosi dela alții. Dar acum vede, că singur trebuie să scrie aproape foaia întreagă. „Și dacă ar fi numai cu scrisul; dară studiul de fier, preparațiile de săptămâni și luni întregi, pe care le cere un singur articol, să fie luate întru nimic? dară înmulțirea necurmată a bibliotecii private, în lipsa unei biblioteci publice, costă zeci și sute... Numai literații să lucre de pomană? Numai literații să trăiască cu apă și cu aer? De când oare acei, cari se ocupă toată vieța lor cu literatura, sunt condamnați a flămânzi, a umblă golani și totuș a da de pomană?“ Destăinuește mai departe Barițiu, că pentru „Transilvania“ a lucrat câte 800 de oare la an și i s'a plătit pe 2 oare 1 fl., pe când dela Gött din Brașov ca redactor al „Gazetei“ primiă remunerațiune îndoită; a dăruit deci

Gheorghe Barișiu.

națiunii muncă neplătită în valoare de 2400 fl. și încheie: „Desfidem pe oricare dintre literații noștri de dincoace de Carpați, afară numai de doi, ca să ne arate când au donat d-lor pentru scop literar asemenea sumă, fie în bani, fie în laboare“.

Lipsa de interes a publicului pentru „Transilvania“ a adus și sistarea ei pe câțeva vreme, la 1879, și înlocuirea prin câteva fascicule de „Anale“. Dar nu numai față de revistă, ci și față de „Asociațiune“ însăși începuse a se manifesta nepăsarea publicului și critica necruțătoare a câtorva pretențioși, cari reduceau la zero tot ce lucrase „Asociațiunea“ dela înființarea ei și nu erau mulțumiți cu nimic, ce se făcea la „Asociațiune“, în cursul anilor sau cu prilejul adunărilor generale, pe cari le socoteau împreunate cu prea multă risipă de timp și de bani. Referitor la această împrejurare, scrie mai târziu Barițiu: „S'au aflat unii oameni, cari crezuseră, că e păcat să umble membrii în fiecare an dintr'un colț de țară în altul, pierzând timp și făcând spese considerabile de călătorie, în loc de a trimite acei bani la comitet spre a se înmulți fondul, ca să ajungă pentru bursă la tinerime, iară dâșii să-și vază în timpul verii de afacerile lor economice. Bună idee și aceasta, însă de o sută de ori eră și mai este de preferit dorința și voința de a conveni oamenii chiar din cele mai depărtate districte ale țării, a face cunoștință, a se încălzi spiritele unul de altul, a conversa și a se deprinde în limba lor națională, a face studii etnografice și chiar economice, a da tinerimei ocaziune de a se deprinde în arta muzicii vocale și instrumentale, a-și netezi manierele, a se apropia de bătrâni, ca să nu se curme tradițiunile dintre o generațiune și alta, în fine, ce să mai ascundem mâța în sac, a micșorâ și fiorile dintre o confesiune și alta. Toate aceste foloase cum-pănesc mai mult decât fonduri de sute de mii în ochii tuturor câți văd mai departe în viitor. Unde mai punem și disertațiunile științifice și artistice, cu care se deșteptase în câțiva ani o nobilă rivalitate între mai mulți literați de ai noștrii, până când tocmai în anul 1879 se aflară unii nefericiți misantropi, cari strigară în adunarea dela Sighi-

șoara, că producțiunii de acelea ar fi numai o deșertăciune. La noi arta oratoriei și așa este foarte puțin cultivată atât în biserică, cât și în lumea profană; să o mai scoatem și din incinta științelor, din societățile literare și științifice, să nu dăm loc de exercițiu nici artei poetice?“

Criticile la adresa „Asociațiunii“ pe Barițiu, care muncise atât de mult pentru promovarea intereselor ei, îl supărau și adeseori îl îndemneau să răspundă cu o asprime destul de simțită ca la 1880, când adresă cărcotașilor următoarele cuvinte tari și adevărate: „Cu mijloace mici nu se pot ajunge scopuri mari, nici a se realiza planuri vaste. Cea mai grea asuprire și mai mare nedreptate se face „Asociațiunii“ atunci, când se cere dela ea lucruri, pe care le poate executa nu o reuniune modestă, ci un guvern, în a cărui administrațiune se dau milioane, sau măcar vreun cler, care dispune de venituri anuale cu sutele de mii. Este un testimoniu de lene și decadență, când se așteaptă, ca pentru sute de mii și milioane să cugete și să facă totul numai 10–12 oameni, iar mulțimea cea mare să stea cu mâinile în sân, fără a voi să sacrifice dacă nu laboare și sudoare de ani întregi, cel puțin atâția bani, câți se dau pe fumul de tutun (!). Este un semn rău, când oamenii uită, că „Asociațiunea transilvană“ nu are potestate executivă; este însă și mai rău, când lipsește spontaneitatea, voința firmă de a-și face ei înșii binele, fără a fi împinși de spate“.

Ca președinte (dela 1888—1893) știă Barițiu să entuziasmeze publicul prin cuvintele sale, prin amintirile duiosase și edificatoare ale vieții sale de muncă și jertfă nepregetată. Iar când făcea scurte repriviri asupra dezvoltării „Asociațiunii“, schiță în mod pătrunzător împrejurările grele, în cari s'a înființat și a trăit „Asociațiunea“ și despre rezultatele activității ei lăsa cifrele să vorbească în glasul lor rece, dar convingător. Astfel la adunarea generală din Hațeg (1891) făcea Barițiu în cuvântul de deschidere următoarele constatări, privitoare la activitatea „Asociațiunii“: „Membrii acestei societăți știu între altele, că dânsa în lipsa cea mare, ce se simțise atât de inteligența superioară (juriști, medici,

Casa din Jucul de jos, in care s'a născut Gheorghe Barițiu.

ingineri, profesori gimnaziali, agronomi, silvicultori) în cei dintâi 20 de ani împărțise până în 1881 la 120 de studenți 29.581 fl., la 273 învățăcei de meserii 4910 fl., la școale lipsite 3400 fl., ca premii literare 601 fl., peste aceasta cele două expozițiuni de încurajare, una la Brașov în 1862, alta la Sibiu în 1881 au costat pe membrii și pe exponenți peste 20.000 fl., modestul organ al „Asociațiunii” „Transilvania”, care-i servise totodată de magazin pentru o sumă de documente istorice și pentru multe disertațiuni literare și științifice foarte prețioase, a costat și ea câteva mii. Dela 1881 încoace se poate produce altă serie și grupă de cifre în sute și mii, date tot numai cu scop de a înainta cultura la poporul român, până la suma considerabilă de peste 70.000 fl. dedicați educațiunii sexului femeiesc în școală și în internat, ceea ce nu se mai putea trăgăna cu nici un preț, decât numai cu risicul de a rămâne noi între toate popoarele monarhiei de batjocura altora și de a provoca compătimirea Românilor din țara vecină”.

Cătră sfârșitul vieții sale, Barițiu ar fi putut privi cu satisfacție și liniște sufletească asupra activității sale, închinată „Asociațiunii”, pentru care nici unul dintre contemporani nu jertfise mai multă muncă decât dânsul. Dar sufletul lui n'a fost urzit să cunoască liniștea în viața aceasta. Probleme și planuri mari îl frământau neîntrerupt. Precum dăduse la 1861 programul cel vast pentru a îndrumă activitatea „Asociațiunii”, tot astfel și în cea din urmă adunare generală condusă de dânsul în Sibiu, la 1892, aruncându-și privirea în viitor, fixează unele puncte însemnate, la a căror realizare ar trebui să se gândească și astăzi membrii și sprijinatorii „Asociațiunii”.

După ce înșiră jertfele cele multe, aduse de popor pe altarul culturii, după ce arată instituțiile ce s'au creat cu sprijinul și sub aripile ocrotitoare ale bisericilor române, veteranul Barițiu adresează contemporanilor săi și posterității următoarele cuvinte de îmbărbătare: „De vom susține, că dela pacificarea țării, cam de 40 de ani încoace, poporul român din această parte a monarhiei, a dat pe lângă toate enormele impozite de stat și comunale,

cel puțin treizeci de milioane pentru cultura sa, nu am exagerat nici cu un denar. De aici apoi se poate înțelege, cum „Asociațiunea”, reuniunile private, ca cea de teatru și reuniunile femeilor sunt adeseori date uitării ca Cenușotca cel ascuns după cuptor. Această instituțiune a noastră însă nici nu are pretensiuni, care să poată spăria pe cineva. După experiența făcută de atâția ani, și în vederea progreselor mijlocite prin cleruri, dorințele ei sunt din cele mai moderate. Ea nu cere, deocamdată, decât numai un mic fond de 120.000 fl., din ale cărui venituri să poată fi asigurate salariile și celelalte trebuințe didactice ale școlii civile de fete cu 5 clase afară de clasele elementare... Un alt fond, a cărui asigurare o dorește „Asociațiunea”, ar fi iarăși foarte modest, adică numai patru sute de mii pentru asigurarea de școale comerciale și altele reale cu câte 4 clase. Este timpul suprem, ca în toate comunele românești cu câte două până la cinci mii și mai multe suflete să prindă rădăcini un comerț real, onest, sănătos, prin care poporul să fie apărat de spoliieri și de corupțiuni grețoase. În acelaș timp avem să îndreptăm pe o parte bună a tinerimii cătră științele tehnice și militare, care dau și vor mai da veacuri întregi la sute de mii pâne sigură câștigată cu onoare. Iată tot ce mai cere „Asociațiunea” D.-V. dela poporul întreg: o sumă totală numai ceva peste jumătate milion de floreni. Că „Asociațiunea” știe să administreze averea sa cu credință și devotament, credem, că v'a dat probe și până acum și comitetul stă gata să vă dea seama și pe anul expirat”. —

Cu deosebită stăruință accentuă Barițiu la orice prilej importanța cea mare educativă a literaturii și culturii naționale. „Îngrijirea noastră — scriă el în „Transilvania” din 1874, nr. 4—5 — de cultura și literatura națională este un cult al nostru, pe care-l avem de comun, la care adică să adună toți Românii fără diferență de confesiunile lor religioase positive. Suntem decizi a ne conserva cultul acesta comun pentru eternitate... Ura națională, pe care o întâmpinăm din cauza limbei, literaturii și culturii noastre, în loc de a ne descuraja, mai vârtos

ne va împintea și anină, ne va face ca cu atât mai mult să se deștepte întru noi instinctul conservării, zelul de a sacrifica pentru sublimele scopuri și să prindă rădăcină mai afundă credința în viitorul nostru“.

Aceste convingeri puternice l-au călăuzit în cursul întregii sale activități literare și culturale de peste cinci decenii. Pe acestea le-a propagat cu toată căldura inimii sale, cucerind inimile contemporanilor și lăsând ca o moștenire prețioasă tuturor membrilor „Asociațiunii“ — celor de azi și celor din viitor — credința nestrămutată în puterea biruitoare a limbii și culturii naționale.

Un semn al acestei credințe biruitoare este și bronzul turnat după chipul și asemănarea lui Barițiu, acest monument chemat a vestii tuturor — în glasul său tainic, dar convingător — vrednicia unui mare dascăl al neamului și neînfrânt luptător pentru trezirea conștiinței naționale, precum și sentimentele de pietate și recunoștință ale urmașilor înțeleghători.

Membrii „Asociațiunii“ cari au contribuit cu obolul lor la ridicarea acestui monument, cinstind memoria și vrednicia lui Barițiu, au dat în acelaș timp o dovadă frumoasă a propriei lor vrednicii.

Dr. I. Lupaș.

Din umbra zidurilor.¹⁾

Ziua.

În zorii albi, senină dimineață,
Tu-mi pari o fată mândră dela țară,
Venită la oraș întâia oară,
Cu gând curat și rumenă la față.

Te prinde însă 'n blestemata-i ghiară,
Te sbuciumă vârtejul de vieță,
Din mii de guri minciuna lui te 'nvață,
Stropindu-te cu tină și ocară.

Insulte cad, batjocura te arde,
La orice pas culegi o nouă vină
În rătăcirea ta pe bulevarde.

Așa pe rând te 'ntuneci și spre sară,
De praf, de fum și de păcate plină,
Tu te prăvali sfârșită și murdară...

Mama.

E plin în jur de noi muzeul
Și pare-un templu minunat.
În care mii de robi ai vieții
Vin să se spele de păcat.
Sunt călători din largul lumii,
Ce-au pribegit pe ocean,
Să-și scalde ochii în lumina
Din pânzele lui Tizian.

Stau toți cu mintea 'ngenunchiată
Și-i mut cucernicul popor,
Eternitatea prinsă 'n cadre
Își poartă sfântul ei fior.
Învins de taina mare-a clipei
Se 'nchină sufletul supus,
În fața veșnicei icoane
Cu răstignirea lui Isus.

¹⁾ Din volumul ce se va pune sub tipar în luna viitoare.

Ce blând se uită chinuitul
De sub cununa lui de spini,
Lumina resemnării mute
E scrisă 'n ochii lui senini.
Nu-l dor piroanele din carne,
Zâmbește pașnic, iertător,
El știe, că de veci învie
Acei ce pentru alții mor.

La poala crucii e Maria
Și 'n chipul ei nespuse de trist,
A zugrăvit un chin sălbatec
Penelul meșter de artist.
Ea-și frânge mâinile și geme,
În gândul ei a 'ncremenit:
Nu Dumnezeu care 'nvie,
Copilul ei, care-a murit.

O văd și mă întreb pe gânduri
De rostul nepătrunsei firi:
Ce ce și chinul unei mame
E 'n prețul unei mântuiri?
O văd și simt în suflet patimi
Din traiul nostru măsurat,
Toți răstigniții mici ai sorșii
Pe rând, în minte mi s'abat...

— Și stau pierdut... În jur de mine
Se schimb' al oamenilor val...
.....
Ce-o fi făcând acum o mamă
Acolo 'n satul din Ardeal?...

Cinquecento.

Vreme de măriri apuse,
A lui Leonardo vreme,
Glasul farmecelor duse
Vine pururi să mă cheme.

Mintea, pasăre răzleață,
La sicriul tău mă poartă,
Tu-mi dai dragoste de vieață
Minunată lume moartă.

Ți-au fost bărbari cittadinii,
Aspru neam de harță dornic,
Pe pumnalul lui Cellini
Eră sângele statornic.

Archiereii purtau coroana
C'un surâs machiavelic
Și venea din iad Satana
La sinodul ecumenic.

Ars de frigurile vieții,
Cu satiri și cu bachante,
Tatăl palidei Lucreții
Sta de gât cu trei amante.

Eră 'n chiot Vaticanul,
Plin de patimi și pierzare,
Se urzea din crime planul
Groaznicului Don Cezare.

Cinstea greu suiă Calvarul
Când minciuna sta 'n domnie;
Aretino pamfletarul
N'avea strop de omenie.
.....

... Dar lumini strălucitoare
S'aprindeau printre păcate:
Erau flori, sonete, soare...
Eră răs și sănătate.

Și de-aceea-ți cer eu sfatul,
Căci din mândra ta poveste:
Nouă ne-a rămas păcatul,
Poezia nu mai este...

Octavian Goga.

Tăunu.

— Mai marilor, cari conduc. —

E toamnă și într'o Duminecă. Satul tot s'a strâns la primărie. Și vine mereu lume, până și copiii s'au cocoțat pe gard și cască ochii înăuntru. În odaia din fund patru țărani s'au rânduie împrejurul mesei și tot dau din mâini. Toți au frunțile încruntate și le fulgeră ochii. Cum sunt ușile și ferestrele deschise răsbesc până departe afară frânturi de vorbe:

„Ne-a lăsat săraci, dom'le primar!... Eu n'am prins un bob din tot grâul!... Ne-a omorât vitișoarele, dom'le primar!... Femeia slută!“...

Primarul înalță din umeri:

„Eu n'am nici o putere; e trimes de stăpânire... și...

— Și-acum să ne omoare, ai!“... luă vorba un țaran oacheș, care tot răsucea căciula în mână.

„Așa e — împlini primarul — da' n'am ce să fac, trebuie să aștept ordinul prefecturii“.

Alt țaran, scurt și gros, înaintă mai în față:

„N'am pus în vedere dom'lui prefect, că omoară lumea, să și-l ia d'aci?! Ce mai încolo și 'n colo!...

— Păi da — se amestecă altul în vorbă — au trecut trei săptămâni și mai bine de când am făcut hârtia. Știi și dumneata și dom' notar, că uite-l e față; nu ne-a scris-o dumnealui destul de lămurit, pă cum și îndurăm!... Așa e domn' notar?“

Notarul dă din cap, fără să-și ridice ochii. Trage pe o hârtie la „talpa găștei“. Ce s'o desluși de acolo, Dumnezeu cu mila!

„Ce mai fuse și asta pe capul nostru, dom' primar! — grăiește țaranul cel mai bătrân, — să-l ia cu Dumnezeu, mai bine săraci și curați“.

Primarul tot înălțând din umeri:

„De!... Credeți-mă, că eu aș fi mai bucuros ca voi, să scăpăm de el. Mi-a prăpădit două pogoane de porumb, care le aveam pe coastă.

— Până să scăpăm noi de el, se scapă el de noi, că ne omoară! grăiește tot bătrânul.

— Dreptatea e cu voi și cu noi toți — urmează primarul — dar n'avem ce face, trebuie să așteptăm ordinul prefecturii, să vedem ce măsuri să luăm...

— De ce ni l-a trimes, nenisorule — prinde cuvântul iarăș țaranul oacheș — ca să ne prăpădească?!“

Își face cruce:

„Doamne!... scapă-ne...

— Da măi oameni! — grăiește iarăș primarul — de unde căpătă el năravu ăsta?! La început eră blând ca mielu... Păcat, că e de neam bun...

— Ce fel de neam, dom'le — svârli pumnul țaranul scurt și gros — să mă lase în sapă de lemn!... Boulenii... doar cumpărați, și mi-i sparse!“...

Scrâșni dinții și dete cu pumnul în masă de sări notarul în sus:

„Îl împușc... să știți dela mine... ce o fi, să fie, îl împușc... da ce...

— Așa... așa... îl împușcăm, isbucniră piepturile celor patru țărani și glasurile se amestecară cu altele de afară, iscându-se un haraiman, de ai fi crezut c'au intrat tătarii în sat“...

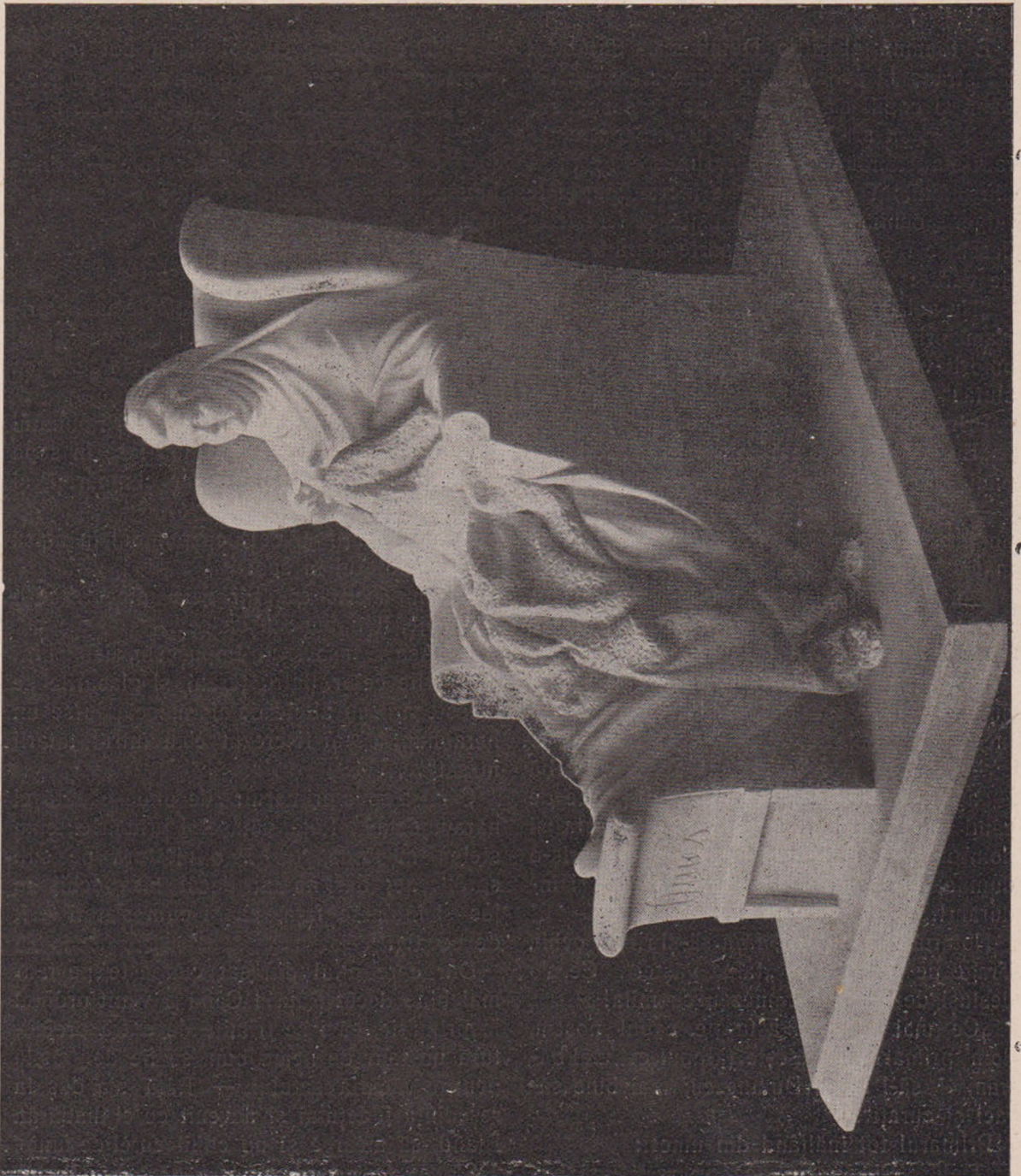
Când a spus primarul: „de unde căpătă el năravu ăsta?“ Râță, vătășelul primăriei, cum stetea în tindă, furișă o uitătură pe sub sprâncene; dar numai decăt lăsă ochii în jos și întoarse fața, ca și cum s'ar fi ferit de ceva...

Dar care altul din sat cunoaște pe taur mai bine decăt Râță?! Când a venit ordinul la primărie, că i se trimite de cătră prefectură un taur de neam bun, să fie de prăsilă pentru văcăria satului — Râță s'a dus la reședința județului și a venit cu el dindărăt. Blând, să meargă și un copil cu el de funie.

Ș'apoi, la început, Râță îl pășteă în livada satului, Râță îl adăpă de nămiază și tot Râță îl aducea seara la oborul primăriei, unde înoptă taurul.

Cum vătășelul n'avea de lucru și nici lucrul nu prea se legă de el, apoi se dă în joacă cu taurul. Il scărpină între coarne, îl trăgea

de scârlionții de pe frunte, se așezau amândoi mineața în frunte, cu pasul măsurat și legă-
cap în cap și se luptau; se făcea, că fuge nându-și trupul pe șoldurile pline. Altfel

O. Spaeche: Carmen Sylva.

și înțindea palma înapoi; iar taurul se nă-
pustea cât putea până da în genunchi. Și
așa o duceau toată ziua.

Peste câteva săptămâni, când s'a mai în-
vățat, l-a dat jîn văcăria satului. Trecea di-

eră voinic și bine legat. Nalt în picioare,
gâtul gros, ceafa răsfrântă și capul sus, țanțoș.
Ochii rotunzi, largi și limpezi sticlă, păreau
tiviți cu mătasă neagră; iar coarnele mari,
încovoiate puțin înainte îi împlineau ținuta

O. Spaethe: Satyr.

O. Spaethe: Bachantă.

măreață. Și ce trup: prelung, rotund și alb ca fulgul de zăpadă. Numai fruntea i-a stropit-o câțiva scârlioniți, negri corb — părea că-s tăuni — d'aia și copiii l-au botezat Tăunu.

Și azi Tăunu, mâne Tăunu, așa i-a rămas numele.

Suie taurul cu văcăria spre tufar; iar oamenii se uită mult în urmă-i, cu mâinile coviltir, până-l pierd din ochi și-și zic bucuroși: „Ce mai viței, peste un an! Cu doi d'ăștia la car trec cu mâinile în șolduri vadul Vistiresei“.

Seara, când coboară văcăria la sat, Râță iese înaintea taurului și până la primărie se tot gonesc amândoi. Tăunu are chef de joacă, și acum el nu-i mai dă pace vătășelului. Până seara târziu — cum nu e nimenea la primărie — Râță îl muștruluește și taurului îi place; n'ar mai isprăvi, dacă nu l-ar închide în obor. În văcărie a găsit și acolo

tovarăș de joacă. Văcarul ce-mi face?! Ii plimbă bățul înaintea coarnelor, fuge împrejurul lui, se ascunde pe după tufari; iar taurul încruntă capul și se năpustește în trunchiul copacului.

Jocul de toate zilele s'a făcut obicei și mai târziu obiceiul s'a schimbat în nărav; însă nu nărav de joacă, ci nărav de împuns. Și ce fel de împuns? — pe cine întâlnește se repede la el și nu-i dă pace, până ce nu-l vede la pământ, fără suflare.

Dela o vreme a părăsit și văcăria. Umblă singur pe unde vrea, paște prin bucatele cari îi plac și nimeni nu îndrăznește să-l scoată din grâu ori din porumb. Ba de se întâmplă să-l ochească oamenii, apoi fug, rupând pământul, să nu-i zărească.

Într'o zi l-a gonit pe pădurar tot tufarul și de nu-l pierde din ochi în tufiș, apoi nu-l lăsa cu vieață.

Copiii nu mai intrau în pădure, să-i pici

O. Spaethe: Statuia Regelui Carol.

cu ceară. Odată au stat doi băieți o jumătate de zi cocoșați într'un stejar; iar taurul da ocol pe la rădăcina copacului și svârleă din picioare. Noroc, că l-a prins setea pe Tăunu și a coborât devale la izvoare. Numai așa au scăpat băieții cu fuga.

Altă dimineață suiă coasta un om cu o cărucioară și cu doi bouleni. N'ajunge în vârful dealului, când se pomenește cu taurul în drum. Omului i se face părul măciucă. A înlemnit. Tăunu pune botul în piept, umflă nările și mestecă din picioare. Pân' te-ai gândi se și năpusti în căruță. A răsturnat-o ca pe nimica și a vărsat și mațele boilor. Numai bietul om a scăpat ca prin minune, făcându-se broască pe rășițatura porumbului. Taurul după ce și-a văzut fapta

împlinită, a pornit agale peste holde, cu capul tot sus.

Așa s'a jucat și cu un cioban, când trecea părăul călare pe măgar. S'a năpustit în el și l-a luat în coarne. Când l-a pus jos, a și înroșit apa.

În vreme de patru luni de zile taurul a ajuns spaima satului. Ba încă s'a dus pomină și prin împrejurimi. Femeile, unde se întâlnesc două, n'au vorba decât de taur: Că în cutare sat a omorât un om; că în porumbul vecinului s'a găsit un bătrân cu mațele vărsate; ba în pădure a spintecat o femeie. O babă spunea într'o seară, cumcă taurul a umblat toată ziua cu un copil în coarne.

Oamenii din sat nu-și mai dau nici unul vitele în văcărie. Pe mulți i-a sărăcit; care aveă câte o văcuță i-a spintecat ugerul.

Din zi în zi taurul turbează și mai mult. Nu mai vine la oborul primăriei seara, și nici Râță nu mai cutează să se ducă după el. Inoptează unde apucă și paște unde are poftă. El e stăpân acum peste toate holdele din împrejurimi...

„Băiatul!... băiatul!... oameni buni!“... se aude o gură pe mijlocul satului. Cei patru țărani dederă busna afară. După ei ieșiră primarul și notarul. Pe șosea aleargă o femeie, și țipă:

„Băiatul, lume... mi l-a omorât!“...

Mulțimea o rupse la fugă spre șosea. E o învălmășeală ca pe vremea zaverii. Cad femeile, copiii țipă, urlă câinii, găștele sbor înainte și gârâie de nu se mai înțelege nimic. Femeia lasă sarcina în mijlocul drumului și începe să-și smulgă părul. Băiatul, ca de 8 ani, se întinde odată ș'apoi închide ochii. De sub coastă îi atârnă afară o bucată de carne cu sânge închegat. Mama cade leșinată pe copil. Prin mulțime își face loc un bărbat înalt:

„Ce e, ce e?!“...

Când ajunge, făcū ochii mari și sări în sus;

„Niculae, al meu!“...

Îl ia în brațe și-l ridică la piept. Băiatul înlemnise.

„Taurul!“... izbucnește un glas gros.

„Taurul!“ se aude altul...

„Taurul!... taurul!“... strigă din toate părțile: bărbați, femei, copii.

Și din mijlocul mulțimei aprinsă, se rup șase țărani voinici. Încălecă pe cai, ia fiecare câte o frânghie groasă și doi se înarmează cu puștile încărcate cu gloanțe de urs.

„Sus, la tufar!... La tufar!“ ... strigă mulțimea.

Călăreții sumute murgilor și un nor de praf se mai vede pe sub coastă. Satul i-a urmărit până în marginea gârlei. Ajunși în vârful dealului, călăreții se ascund în pădure și stau la pândă. Nu trece cât ai răsucl o țigară, când iată-l că iese taurul din porumbul de peste drum. Oamenii înfrânează bine caii, se înfig în șele, se chitesc câțva, apoi se reped pe șase părți, cu funiile întinse. Taurul rotește ochii în jurul lui, deapănă cu capul, pune botul în piept și începe să arunce din picioare. Se mai învârtește odată împrejuru-i, pufuește pe nări, ș'apoi se năpustește. A rupt frânghia întinsă și-a sfâșiat și pânțelecele unui cal. Năchiază murgul și cade deoparte cu stăpân cu tot. Din cealaltă parte răsunară două detunături de pușcă... Taurul sări în sus și mugii cât putu, apoi se împleteci și căzu în genunchi.

Oamenii se deteră îndărăt:

„Lăsați-l mă, că intrăm în belea cu stăpânirea!“...

*

A doua zi dimineața taurul eră în oborul primăriei, se târâse până acolo. Din pulpa piciorului stâng, dinapoi, mustește încă sânge și se prelinge peste cel încheșat, dealungul vintrelor. În partea stângă a pieptului are o racilă cât vrana butoiului și picură într'una din ea sânge. Tăunu stă culcat și suflă greu. Pe nări îi picură apă.

La uluci s'a bulucit un cârd de copii și-l înboldesc cu bețele printre crăpături. Unul îi sparge un bolovan între coarne; tot atunci un colț de cărămidă îl lovește drept la împușcătura de sub piept. Taurul se sfiește,

sughite și închide pleoapele, cutropite de fărâmurile bolovanului. Alt măgădan de băiat îi vără coderia în rana dela pulpă și i-o scârmoneste. Tăunu mugește înăbușit, se opintește, dar nu poate. Îi tremură pielea de pe spinare, strânge mai mult ochii și întinde gâtul pe pământ, — geme. De sub gene-i năpădește un șir de lacrimi și picură pe pulberea încinsă de soare. Un nod de copilaș a vârît nasul printre uluci și s'a întristat:

„Ute mă, că pânge... nu ma' dați!“...

Pe la amiază intră și Râță în obor cu o căldară cu apă. Taurul crapă ochii umezi, încearcă iarăș să se ridice, dar nu-l ajută puterile, cade într'o rână. Vără botul în căldare, așa culcat, și bea. Ca fript, așa suge apa, nici pic nu mai rămâne. Râță îl scarpină pe frunte și-l mângăie pe la tâmple. Tăunu tresare și deschide ochii mari. Apeape îi trec peste lumini; trupul îi tremură. Căldarea cu apă l-a răcorit și par'că s'a mai înviorat. Vătășelul îl scarpină într'una pe grebeni; nici nu bagă în seamă sulitele întunecoase, cari se rup în privirile taurului.

S'o fi trezit iarăș năravul în el! Dar cum se uită la om și cum îi fierb luminile ochilor între pleoape — nu mai e vita seacă la minte și fără cuget — ci par'că se ridică altcineva în el, cu judecata cumpătată și mult mai naltă ca a noastră oamenilor și pare că glăsuește aevea: „Voi sânteți capul tuturilor răutăților... voi, însăilătură omenească, cu pretenții mari“. Flăcărează într'una ochii taurului și carnea îi tremură vargă pe trup... Odată smucește capul și sfredelește coarnele. Cât ai clipi a și spart pânțelecele vătășelului.

Ca dintr'o tulumbă tâșnește un val de sânge de sub gâtul taurului și se prăbușește jos...

Brezoiu-Vâlcea, August 1912.

I. Chiru-Nanov.

Invățătorimea română din Sălagiu.

— Note critice, cu prilejul unei adunări învățătorești. —

P. S. Sale episcopului
Dr. Vasile Hossu, cu pri-
lejul suirii sale în scaunul
episcopesc din Gherla.

Comitatul Sălagiului, situat în partea nordică a Ardealului, e aproape pe trei sferturi românesc. Majoritatea Românilor din acest comitat sunt de confesiunea greco-catolică și aparțin diecezei de Gherla. Sub raportul cultural, elementul acestui comitat, îndepărtat de regatul român și de centrele românești din patrie, în schimb însă în strânsă legătură cu centre ungurești, e într'o stare care lasă încă mult de dorit, cu toate că aproape în fiecare sat românesc este școală românească confesională. Invățătorimea însăș dela aceste școli e organizată, încă dela 1870 încoace, într'o reuniune, care în timpul acesta de patru decenii a avut o oarecare înrâurire culturală asupra luminătorilor poporului.

Această „Reuniune a învățătorilor români sălăgeni“ (R. I. R. S.) și-a ținut la 23 Iunie n. a. c. adunarea generală anuală în comuna Giurtelec, între Șimleul-Silvaniei și Zălau. O astfel de adunare, care strânge învățătorimea română dintr'un întreg comitat expus, la sfătuirii pentru viitor, e un eveniment deosebit de important în vieța noastră nu numai culturală ci și politică, cu atât mai vârtos, că cei peste o sută de învățători constituie aproape jumătate din „inteligența“ românească a acestui comitat, determinând prin atitudinea lor în mod hotărîtor și atitudinea poporului nostru sălăgian sub toate raporturile.

Despre adunarea generală din anul acesta a învățătorilor sălăgeni de astădată s'au scris prin ziare unele lucruri îngrijitoare. Doi dintre învățătorii cei mai inimoși au adus prin ziare la cunoștința lumii românești, că majoritatea învățătorilor noștri din Sălagiu s'au abătut pe căi cari duc spre o prăpastie înspăimântătoare. S'au spus cuvintele fioroase de „tradare a învățământului național românesc“; s'a afirmat, că învățătorimea sălăgiană e pătrunsă de „ideile frumoase ale revistei

„Ūj korszak“, că e slugarnică“ față de Unguri (vezi „Românul“ din Arad, nr. 133), s'a scris, că „trăim vremuri grele, când cu vorbe dulci și momele ni se pun curse, iar cei slabi de înger și râvnitori după lauri adeseori nemeritați, umblând cu un ban în trei pungi — cad pradă cursei, ducând cu sine și alte jertfe contribuind prin aceasta foarte mult la dărâmarea cetății naționale“ etc. (vezi „Gazeta Transilvaniei“ din Brașov, nr. 144).

Astfel de glasuri de desperare nu merită, de sigur, să răsune în pustiu. E vorba de un întreg comitat românesc ai cărui conducători, pe semne, nu-și dau seama de primejdia spre care merg lucrurile. Tocmai de aceea n'ajung două rapoarte mai mult sau mai puțin fugitive și speriate — ci trebuie să se scrie amănunțit și anume nu numai expunând starea lucrurilor, ci și stabilind cauzele acestor stări și remediile de luat în contra lor. Altfel larma de o zi, care se face la gazetă are tocmai efectul contrar celui așteptat, după cum s'a putut constată cu ocazia asta. Căci în loc ca rapoartele amintite să fi atras atenția lumii românești asupra stărilor din Sălagiu și să-i îndrepte pe cei vinovați, „lumea“ a rămas rece, iar cei vinovați au făcut ei pe supărații și au venit cu recriminări aspre împotriva acuzațiilor lor.

În cele următoare ne vom lua noi sarcina de a expune stările culturale din Sălagiu în special în ce privește învățătorimea. Aceasta din motivul de a desărcină, în parte, învățătorimea de învinuirile ce i se aduc și de a arătă remediile ce trebuiesc luate.

I.

Păstorirea răposatului episcop Ioan Szabó († 1911) a fost cu totul nefastă pentru cultura românească a întinsei dieceze a Gherlei, care cuprinde în sine întreg Nordul Ardealului. Om fără nici o dragoste pentru această cultură, și fără nici o voință de lucru, înconjurat de o seamă de oameni dintre cari

cei mai mulți n'au fost cu mult mai buni decât el, timp de peste trei decenii el, se poate zice, că a fost un adevărat dușman al luminei adevărate. Seminarul din Gherla, în care se pregăteau pe latinește elevii ieșiți toți din gimnaziile ungurești, pentruca să păstorească mai bine un popor sărac și trupește și suflește, răspunde foarte puțin chemării sale; preparandia, în care unele studii se propun ungurește, iar altele într-o românească stricată, eră și ea în afară de orice grijă specială a înaltului prelat; consistorul întreg la discreția acestui „om trimis dela Dumnezeu“, după cum nu s'a sfiit să-l numească un canonic în cuvântarea pe care i-a ținut-o la mormânt. Se poate ușor închipui ce putea fi în „provincie“, cu o astfel de conducere din centru. Preoțimea, foarte pronunțată în direcție catolică și foarte puțin în direcție românească — onoare puținelor excepții —, lipsind dela rolul ei de adevărată conducătoare și luminătoare a poporului, — învățătorimea adânc nemulțumită cu conducerea din centru, în schimb menajată de inspectorii școlari unguri, ajunge să-și croiască o cale, care a devenit, mai ales după legea lui Apponyi, de-a dreptul antinațională. Nici o mișcare literară în deceniile din urmă, afară de „Păstorul sufletesc“ din Șimleu și de „Pedagogia română“ dela Gherla (1907) a unui profesor pe cât de idealist pe atât de nedibaciu, în schimb legături câte voiți cu vieța culturală ungurească. La 1907, când își înaintase Apponyi proiectul său de lege a camerei, o parte a învățătorilor din dieceză au fost, cari s'au adunat la Seini și au trimis contelui Apponyi telegramă de aderență și de mulțumită, iar în anul trecut, reuniunea învățătorilor din comitatul Sălăgiului s'a înscris membru la „Országos tanítóegyesületek szövetkezete“ din Budapesta. Inșiși profesorii dela preparandia din Gherla nu socoteau ca o datorie a lor să ia parte la adunarea generală a învățătorilor gherlani, în schimb însă au luat parte în corpore, dimpreună cu toți elevii din anul al IV-lea, la adunarea învățătorilor unguri, ținută în Gherla.

Din pricina unei astfel de conduceri mai mult decât detestabile s'a dărăpănat în că-

tăva vreme întregul edificiu cultural și așa destul de modest al Sălăgenilor.

Diferitele corporațiuni, lăsate de capul lor și pradă străinilor, au apucat în direcții care de care mai nefaste, ale căror urmări sunt incalculabile.

Ce e drept dela moartea lui Szabó încoace în unele părți ale diecezei a început a bate și alte vânturi. Preotul Constantin Lucaciu din Dorolt, ca prezident al reuniunii învățătorilor români greco-catolici din comitatele Sătmar și Ugocea, și-a pus toate puterile pentru a turna un duh sănătos în învățatorii din întreaga dieceză. Sf. Sa dându-și seama pe deoparte de situația ilegală, antipedagogică și antinațională a învățământului din această dieceză, pe de alta de împrejurarea, că dela centru, din Gherla, nu vine nici o scăpare în ceasul de peire, a luat însuș măsuri pentru consolidarea învățătorimii din întreaga dieceză. Astfel Sf. Sa a făcut ca reuniunea pe care o conduce să adreseze tuturor reuniunilor învățătoresți din dieceză un apel pentru o conferință generală cu scopul:

- a) să uniformizeze în întreaga dieceză activitatea reuniunilor;
- b) să uniformizeze învățământul primar;
- c) să mijlocească înființarea unui post de inspector școlar diecezan;
- d) să întemeieze un organ pedagogic diecezan, obligător pentru toate școlile.

În consfătuirea delegaților tuturor reuniunilor învățătoresți din dieceză, în cari s'au discutat aceste puncte s'a hotărât apoi:

- a) instituirea unui consiliu pedagogic diecezan, care să grijească de mersul uniform și progresiv al învățământului primar și normal;
- b) până la sistemizarea posturilor de revizori școlari, amintitul consiliu pedagogic să facă controlul și inspecțiunea școlilor, a învățământului și a activității învățătorilor în cadrele dispozițiilor legale vigente;
- c) recunoscându-se necesitatea unui organ pedagogic diecezan, fiindcă astăzi nu se mai poate scrie despre școală fără ceva ascuțit politic, s'a combinat edarea unui organ pedagogic-politic, eventual și bi-

sericesc obligator pentru preoți și învățători.

Părintele C. Lucaciu are meritul de a fi încercat cu toate mijloacele trezirea la conștiință a învățătorimii gherlane. Din parte-i a făcut tot ce a putut, dar singur nu putea să ajungă acolo unde trebuia. Să vedem ce concurs i-au dat alții, și în special învățătorii sălăgeni, cari ne preocupă în acest articol.

O. Spaethe: Visul.

II.

„Reuniunea învățătorilor români sălăgeni“ se află sub conducerea bătrânului vicar dela Șimleu, Măria Sa Olimpiu Barbulovici, om care are însemnate merite pentru această reuniune. De o vreme încoace bătrânețele îi sunt însă o mare povară, ale căror urmări le simte foarte și reuniunea. Din această cauză se poate spune, că de fapt reuniunea nu mai e condusă de părintele vicar, ci de alții, oameni tineri și, durere, slabi de înger. Stările nesănătoase s'au manifestat pe față și cu prilejul adunării dela Giurtelec. În deosebi părțile rele au eșit cu acest prilej

la iveală¹⁾ și e bine ca ele să fie scoase în relief pentru a nu mai cădea și în viitor în ele.

La această adunare consistorul a făcut greșala de a nu trimite pe cineva din centru, ceea ce a întărit în învățători convingerea, că acest consistor nu poartă la inimă cum ar trebui interesele învățământului nostru confesional. Din partea consistorului eră de față numai protopopul Vicaș, un om de bine, care a spus mai multe lucruri bune în ambele ședințe ale adunării — cari însă n'au fost luate în seamă. În schimb eră de față și ocupă locul cel mai de frunte pe podiu (câtă vreme comisarul consistorial eră plasat de o lature, la un loc prea puțin onorific) inspectorul școlar ungar, care e membru onorar al reuniunii (!), apoi primpretorul cercual și încă vreo doi străini, pe cari viceprezidentul i-a salutat în numele reuniunii, în limba maghiară... În afară de vreo 70 de învățători mai erau de față și doi advocați roromâni și un contabil de bancă din Șimleu.

După îndeplinirea formalităților urmează trei disertații. Cea dintâi e: Chestia salarizării învățătorilor confesionali și e susținută de învăț. Victor Filip.

Trebuie amintit, că în comitatul Sălăgiului toate salariile învățătoarești sunt întregite la suma de 1000 coroane, încă din anii trecuți. Cu toate acestea învățătorimea nu e mulțumită cu starea lucrurilor ci dorește o nouă îmbunătățire grabnică. Iată Moțiunea făcută la sfârșitul disertațiunii ținută într'un ton de revoltă social-democrată:

1. Considerând, că statul trebuie să intervină, să acopere nu numai trebuințele bisericeii ci și ale școlii, cum zice §-ul 3 din Art. de lege XX. din 1848: „Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségei közzálladalmi költségek által fedeztessenek“;

2. considerând, că statul azi dă bisericeii noastre gr.-cath. . . cor. pașal, din care se acoper sepele cele multe cu administrația centrală, apoi congrua preoților, întregire la salarele învățătoarești;

3. considerând, că nu numai prin ajutoare materiale e legată biserica noastră, ca susținătoare de școli de puterea de stat, ci și prin foarte multe alte interese morale:

¹⁾ Trec peste frumoasa disertație a învățătorului Alexandru Man, despre „Rostul școlii“, ținută poporului în biserică, — unicul punct normal din întreg programul adunării.

Învățătorimea grupată în „R. I. R. S.” să unește cu niziința tuturor învățătorilor din patrie, care are de scop regularea salarelor inv. și eluptionea drepturilor pentru un mers mai normal a cauzei învățământului popular:

Va luptă cu stăruință, ca susținătorii școalelor noastre profesionale să asigure fără amânare acea leafă învățătorilor profesionali români, care va succeda s'o dobândească învățătorii grupați în „Alianța învățătorilor regnicolari”.

Această moțiune a întrunit aprobarea sgomotoasă a adunării. Noroc, că s'au găsit vreo 3—4 învățători, cari s'au ridicat împotriva formulării atât de greșite a dorințelor. Adecă... să ne unim cu niziință tuturor învățătorilor din patrie pentru eluptionea drepturilor pentru un mers mai normal al cauzei învățământului popular!... Sau cu alte cuvinte: să cerem dela Unguri ceea ce nu îndrăznim să cerem dela noi; să ne regenereze Ungurii învățământul! După oarecare discuție partea aceasta a moțiunii s'a abandonat, încolo ea s'a primit, cu toate că partea din urmă e de o îndrăzneală foarte caracteristică față de autoritățile bisericesti și față de poporul nostru, pe care noi voim să-l învățăm minte cu ajutorul străinilor.

A doua disertație a fost a viceprezidentului Emil Pocola: „Uniformizarea activității Reuniunilor învățătoresți”. Ea e în strânsă legătură cu propunerile reuniunii Sătmar-ugocene, precum și cu o hotărîre a reuniunii, adusă în a 11-a adunare generală a ei, ținută la 1881 tot în Giurtelec, hotărîre pe care se vede, că cu toții au dat-o uitării. Iată, după „Memorialul jubilar” publicat de secretarul reuniunii d-l Simion Oros (Șimleu 1911, pag. 36), ce s'a hotărît la 1881: „Transcrierea reuniunii învățătorilor români gr.-cat. din jurul Gherlei, conform căreia doresc coînțelegera și uniformitatea în instrucțiune și educațiune, după desbateri instructive, aflân-

du-se de necesitate imperativă, s'a luat spre știință și s'a făcut pașii de lipsă pentru realizarea și punerea în praxă a acestei idei”.

Să vedem ce zice a cum în această chestie viceprezidentul reuniunii. Iată însaș lucrarea d-lui Pocola, care a fost primită de adunare,

O. Spaethe: Silen.

cu excepția câtorva învățători de inimă. Din ea se poate vedea întreaga mentalitate a conducătorului reuniunii și a reuniunii însaș. Ea e un monstruos document istoric al zilelor noastre:

Onorată adunare generală!

— Unificarea reuniunilor învățătoresți din dieceză. — (Referadă pentru ad. gen. a R. I. R. S. din 23 Iunie 1912).

În curentul de luptă, în care se adâncesc clasele sociale, va trebui să-și ia partea sa și învățătorimea confesională română. Or, aceasta o și face dejă, numai cât nu cu destulă prevedere, cu destulă cu-

noaștere a mijloacelor și însușirilor sale bune sau rele de care dispune.

E timpul suprem să ne bizuim pe noi înșine. În vârtejul luptei, energia mult puțină câtă posedă dascălimea, trebuie cheltuită sub forma ei cea mai potrivită, ținând seama de împrejurările sociale-istorice și în direcțiunea care i-ar conveni mai mult.

Tocmai de aceea este neapărată nevoie să nu întreprindem nimic, care să fie deasupra puterilor noastre proprii și în contra curentelor vremii, care ne-a pus, în focarul atenției publice, nu atât de dragul nostru; cât mai mult din cauze „par excellence” politice.

Reuniunea soră Sătmărană-ugociană, s'a trezit, ca și cum până acum n'ar fi contribuit, după puterile ei, la sentimentul expresiei literare a ființei naționale; — că instrucțiunea și creșterea poporală așa cum se efectuește azi e greșită; și că e de făcut ceva pentru îndreptarea creșterii poporale în conformitate cu scopurile bisericeii noastre; iar reuniunile din dieceza Gherlei ca să capete activitatea lor „un conținut mai valoros și mai puternic”, să se uniformizeze și să fie condusă de comisiuni de sub prezidența canonicilor.

În vederea acestui scop, a înaintat și reuniunii noastre sălăgiene următoarele propuneri:

1. Uniformizarea activității reuniunilor învățătoresți din eparhia Gherlei.

2. Uniformizarea învățământului elementar în școlile poporale.

3. Înființarea unui post de inspector diecezan.

4. Întemeierea unui organ de publicitate pentru preoți și învățători — și ar fi trebuit ca o consecință firească a acestor dorințe să ia încă punctul, că „sau statul să va sfărma, sau biserica noastră va trebui să piară”, dacă nu se vor realiza acestea pretensiuni.

Ei, dar noi sălăgieni, cari întocmai ca sătmăreni iubim, și pe cari ne doare inima deopotrivă, atât de popor, cât și de țară din care facem parte, nu putem accepta mijloacele și modalitatea prin care se propune ajungerea scopului prefipt; ci cu un imbold în urma sănătosului nostru instinct de viață căutăm calea pe care să incunjurăm aceasta alternativă atât de fatală.

Prea cred, chiar dacă ar dăinui în reuniunile noastre învățătoresți și în învățământul poporal lipsurile și defectele semnalate de reuniunea Sătmăreană-ugociană, acolo unde stau față în față două puteri: statul și biserica, cunoscând natura regimului constituțional din patrie, situația gingașă și grea a bisericeii noastre față de puterea de stat, care așteaptă dela autoritățile noastre bisericesti în toată privința să respecte ordinea de drept existentă și legile din vigoare, acomodându-se acestora cu stricteță cu organele subalterne; ar trebui ca reuniunile învățătoresți și în general învățătorimea confesională română să nu urzească la planuri și reforme din care reese că, esistența reuniunilor și mersul învățământului poate fi incompatibilă cu existența statului și cu scopurile bisericeii noastre.

Comitetul central a „R. Î. R. S.” au văzut clar contraversele ivite între ordinea de drept existentă, pe care nu ne stă în putere a o schimba și între propunerile reuniunii Sătmărene-ugocene, cum și între interesele învățătorimei și a acelorora, cari o să conducă proiectata comisiune pedagogică centrală; a simțit din capul locului, oricât de nervoși ar fi unii colegi, în nepriceperea lor, înfrângerile și pierderile ce o să vină dintr'o luptă atât de inegală.

Aspirațiile sufletului nostru sunt:

1. Învățătorul și preotul — fiindcă la ridicarea culturală-economică-socială a poporului nostru românesc e tot atât de dator să lucreze învățătorul cât preotul, intensive-extensive — să aibă pregătiri la acelaș nivel, spre scopul acesta.

2. Să se înființeze seminarul pedagogic, cu un număr de ani comuni de unde vocațiunea va eși mai nesilită la iveală.

3. Acelaș salar ambii, cu oficialii de stat.

4. Autonomie, ca să fim lăsați a lucra liberi într'o singură direcțiune a viitorului neamului și patriei cu probleme atât de grele.

5. Înaintarea învățătorului la directorat și revizorat cu onorarul recerut.

6. Școala poporală adusă mai aproape de trebuințele vieții rurale.

7. Reviziunea fondului de pensiune.

8. Anii de serviciu reduși dela 40 la 35.

9. Un organ de publicitate politic independent a învățătorilor, cu un supliment pedagogic.

10. Complenirea postului de cantor, cu bărbați pregătiți pentru aceea misiune; — cari ca scop final și nemijlocit și ca condiție sine qua non a alierei reuniunilor, respective a învățătorilor, cu cei (mai mari) din centru, între împrejurările de astăzi, nu le-am putea realiza; bine înțeles, căci împlinirea acestora — din partea ordinariatului, care reprezintă în primo loco interesele clerului, n'ar însămnă nici mai mult nici mai puțin decât ridicarea învățătorimei pe treaptă cu preoțimea, un lucru la care, fără a fi silit de nevoie extremă — niciodată nu-l va face. Iată, pentrucă n'a avut consfătuirea din Gherla, din 10 Aprilie a. c. resunet în opiniunea învățătorimei.

Bine înțeles aceste dorințe, acest ideal — ca orice ideal de altfel — nu poate fi realizat iute, multă muncă, lupte îndelungate, în cari fiecare biruinți parțiale li vor premerge atâtea înfrângeri cu tot cortegiul lor de crude desamăgiri și suferinți — ne pot asigura numai înaintarea, poate prea înecată pentru inima și mintea nerăbdătoare a acelorora, cari întrezăresc perspective nesfârșite ale viitorului învățătorimei; dar fiecare pas va însămnă triumful idealului asupra întunerecului, asupra (protivnicilor). Deci departe dela mine gândul de a vă îndemna la nemișcare sau la luptă de apărare — ci la luptă de cucerire.

Propunerile de uniformizare a inv. în raport cu pedagogia științifică să prezintă astfel:

La punct a) constată că: „câte școli atâtea metode și câți învățători atâtea sisteme”. Pedagogia nouă nu uniformizează, ci respectă individualitățile.

La punct *b*) cere propunerea religiunii prin preoți. Aceasta datorită nu numai pedagogia nouă, dar și planul de învățământ pentru școlile noastre o impune parohilor.

La punct *c*) ca „materile predate și propusă, câte școli atâtea feliuri etc.” și cere „uniformizarea manualelor”. Școala nouă prescrie: intuiția să se facă în natură, nu să se propună, ci să se predeie; iar nu cărțile să fie baza învățământului, ci copilul ajutat de învățător, autorul cărții prin observație și experiență personală.

Și când ne cugetăm la faptul, că, cât de mică atenție i s'a dat din partea superiorității bisericești, e de sine înțeles că, încercarea Sătmărenilor de a uniformiza activitatea reuniunilor învățătoresți din dieceză, sub conducerea acelor factori, față de care noi învățătorii, ținând seamă de situația noastră, de măsura puterilor noastre — vom ajunge chiar în casa noastră — în strâmtoarea neplăcută, de a fi debitori veșnic insolvabili, iar dâșii creditori veșnic neplătiți — ceea ce duce la resemnare, la pierdere; — nu poate avea asentimentul învățătoresc conștient de sine.

Sculptorul O. Spaethe în atelier.

La punct *d*) că „să neglijă materia de studii”. Pedagogia modernă nu umple creierul cu vorbe goale ci cu imagini și formează oameni de acțiune.

La punct *e*) că „studiul limbii române și elementele gramaticale etc. e neglijat”. Școala nouă face exerciții de vorbire și nu școală de mușenie.

La punct *f*) că „orariul și planul de învățământ diferă etc.”. Pedagogia nouă are în vedere metoda de învățare, ore concentrate, la înfăptuirea aceluși proces psihologic, învățătorul nu poate fi negustor de ore.

La punct *g*) că „disciplina diferează din școală în școală etc.”. Școala nouă face disciplină preventivă, căci a trecut vremea neamșului cu „abrichten”.

La punct *h*) că, „învățătorii neglijă limba de propunere și vânează după merite” etc. Școala nouă are un ideal umăn-moral; iar că școala elem. populară din patrie are un alt ideal — nu ne stă în putere a-l schimba.

Așadar dacă cu tactica noastră nu voim să ajungem în conflict cu stăpâniile, jucând în mod hazard cu interesele de viață ale noastre; atunci e nevoie să continuăm a pune toată energia, toată dorința și puterea noastră de muncă, în slujba propriei noastre înălțări, în și prin reuniunile în statul quo, cu condiția că acele să fie conduse de reprezentanți adevărați ai învățătoresc, și numai când am vedea că nici după această luptă nu ne putem ridică, atunci am avea să căutăm sprijin la celce poate să ni-l deie mijlocit și la celce dispune de putere în mod direct.

Propun Onor. adunări generale spre primire următoarea

Moțiune.

„Reun. Înv. Rom. Sălăgieni” în adunarea sa generală ținută în Giurtelec la 23 Iunie st. n. anul 1912 considerând:

1. Că din aspirațiunile noastre sufletești nu lăsăm nici o iotă, cari ne îndeamnă cu o putere irezistibilă să ne strângem toate puterile, că să pregătim liber prin reuniunile noastre in primo loco instrumentul și mijlocul cu care trebuie să lucrăm — pe noi înșine, apoi opiniunea publică, pentru a le asigură echilibrul unei stabilități relative și treptata lor dezvoltare firească;

2. că uniformizarea învățământului din școalele populare și înființarea unui post de inspector diecezan, dela legea din 1907, care în chestii didactice și disciplinare dă guvernului drept de dispunere, iar autoritățile noastre bisericești le aduce în această privință în raport de dependență, față cu autoritatea supraveghetoare, care în cazuri singuratiche poate în mod direct să-și ducă voința la împlinire dacă ar simți opunere, — e o chestiune de care guvernul dispune în mod discreționar;

3. că situația gîngășă și grea a bisericii noastre față de puterea de stat și îngrijirea părintească a arhierilor față de biserica lor, a croit pentru aceștia direcția pe care sunt siliți a o urmă, pentru a asigură bunăvoința puterii de stat pe seama bisericii noastre și a credincioșilor ei.

La propunerile „Reun. Inv. Sătmăreni-ugocieni“ aduce concluzul general că nu le primește și „R. I. R. S.“ rămâne în afară de acea grupare, până o astfel de asociere și cooperare va fi posibilă.

În considerare că toate reuniunile din arhidieceza Blajului au primit în anul 1904, înființarea Alianței tuturor învățătorilor gr.-cath. din arhidieceză, care nu și-a căpătat ființă, fiind statutele tot în ministerul de culte și instrucțiune publică neaprobate: însărcinează comitetul să recerce factorii competenți în chestiune.

Emil Pocola.

Impotriva moțiunii, care e în contradicție și cu hotărîrea de acum 31 de ani a reuniunii, hotărîre care privea chestiunea încă de atunci de o necesitate imperativă și cu trebuințele actuale ale timpului, au vorbit patru învățători și un avocat (Dr. Al. Aciu din Tășnad), dar ea a fost totuși primită în urma amestecului inspectorului regesc, care a redus la tăcere adunarea, făcându-o să voteze o serie întreagă de absurdități, la care reviu îndată. Propunerile bune ale Sătmăroșienilor deci n'au fost primite.

A treia disertație a fost tot a dlui Pocola și trată despre „Relațiunile dintre preot și învățător“, o disertație, pe care regret că n'o am la dispoziție pentru a o publică. S'ar vedea și din ea acea enormă confuzie și hibriditate, care s'a putut constată și din disertația de mai sus. Socotesc ca o datorie a mea să analizez mai temeinic această disertație.

Analiza ideilor cuprinse întrânsa va fi mai

complectă dacă vom spune și despre autorul ei unele lucruri, cari îl caracterizează de aproape.

D-l Pocola este unul dintre puținii învățători români sălăgeni, cari cetesc mult și cari mănuesc și condeiul. Din nenorocire aceste două îndeletniciri însă sunt mai mult spre paguba morală a d-lui Pocola și a învățământului românesc din Sălăgiu, și aceasta din cauza unei foarte evidente duplicități, pe care mă mir mult cum n'o observă învățătorii. D-sa cetește cărți și reviste românești, ungurești și chiar franțuzești, dar le cetește rău. Din ele d-sa nu-și însușește idei, ci fragmente fără înțeles, pe cari le aplică cu totul greșit. Scrisul d-lui băjbăe de plagiaturi dintre cele mai puțin inteligente, după cum se va vedea mai jos. Insaș cugetarea d-lui e lipsită de o cinosură morală; d-l Pocola judecă lucrurile în două feluri și le scrie tot așa. Părerile d-sale sunt influențate de împrejurările materiale, nu de principii, și de aceea aceeaș idee la dânsul se poate găsi expusă în moduri diametral opuse, după mentalitatea românească sau după cea ungurească pe care o aplică. Aici e greșala fatală a d-sale, că nu se călăuzește în mod firm de idei, ci, după bătaia vântului, de considerații — cel puțin regretabile. Ce altceva poți zice, în adevăr, despre viceprezidentul unei reuniunii de învățători români, care e unul dintre primii colaboratori ai revistei școlare ungurești din comitat (Szi l á g y v á r m e g y e i t a n ü g y ¹⁾) prin care își propagă pentru Unguri modestele cunoștințe? În loc să se dedice cu totul reuniunii în fruntea căreia stă și care e destul de lipsită de tot ce i-ar trebui, d-sa se pune să-i lumineze pe Ungurii dintr'un comitat cu trei sferturi de locuitori Români și cu vechi tradiții românești.²⁾ Cu aceeaș siguranță cu care spri-

¹⁾ Scopul acestei reviste e expus în Nr. 1 din 1910 astfel: „egyenetni az utat a magyar nemzeti állam kiépítéséhez („a netezi drumul spre consolidarea statului ungar național“).

²⁾ În comitatul Sălăgiului e Guruslăul lui Mihaiu Viteazul; aici (la Tihău) a fost lupta dintre Tuhutum și Gelu; la Vașcapău a fost un drum al lui Traian, ale cărui rămășițe se mai văd și azi; în Bobota își doarme somnul de veci cronicarul G. Șincai (?), în Bocșa Simion Bărnauț; în Cizer lemnul din care e făcută biserica, e sculptat de Horia la 1783, când pribegia prin nordul Ardealului ș. a. ș. a.

jinește tendințele ungurești, susține și Reuniunea! — Ceeace cetește asimilează greșit. În lucrările dânsului, cetite la Giurtelec sunt mai multe părți plagiate după „Contribuțiune la munca pentru ridicarea poporului“ de Spiridon Popescu (București, ed. II. 1912) și după „Cătră noua generație“ de Simeon Mehedinți (Bu-

curești, 1912) și ceeace e și mai regretabil, părțile plagiate sunt aplicate pe de-a îndoașele și neînțelese nici de cătră însuș autorul (într'un loc ziceă d. e. „durerea cunoștințelor“, în loc de „durarea cunoștințelor“, cum e la Sp. Popescu).

(Va urmă).

Dr. G. Oprean.

Din viață.

Abia ne-am revăzut o clipă
Și iar ne-a despărțit talazul,
Pândeă din umbră nenorocul
Când tu-mi încolăceai grumazul.

Dar revederea noastră mută
A fost de-ajuns ca să 'nfiripe,
Un înțeles de-o viață 'ntreagă
În fâlfăirea unei clipe.

Mi s'a părut că 'n largul mării,
În noaptea neagră și afundă,
Văd la lumina unui fulger,
O luntre care se cufundă.

A. N.

Cântece.

Mă duc și clipa care vine
Cu val de nestatornicii
O să te ducă și pe tine
Din lumea sfintei poezii,
Mai lasă mâna ta uitată
O clipă deci în mâna mea,
Și de te-am supărat vreodată,
Durerea te va răsbună.

Iubirea noastră, pe pământ
O nu, nu vreau să se coboare
Copila veșnicului soare
Cu ne'nțelesul ei avânt.
Mi-e sufletul preot, iubite,
Și tu ne ești mântuitor,
Am dat credință gând și dor
Bisericii nemărginite.

Visez în brațele iubirei
Pe malul verde-al unui lac,
Au înflorit visele firei
Aprinse florile de mac,
Ele-mi vor cerne lîn pe pleoape
Sămânța ce vor scutură
Să-mi pară că tu-mi ești aproape
Oricât te vei îndepărtă.

Maria Cunțan.

Locuri vacante.

Scena I.

(Localul unei societăți pe acții. Biroul directorului. Directorul iscălește la un vraf de scrisori. Se apropie ceasul prânzului. O ușoară ciocănitură în ușă.)

Directorul (plecat asupra unei scrisori). Intră!

Mateescu (intrând se închină). Bună dimineața, domnule director.

Directorul (iscălind). Bună dimineața! (După ce mai iscălește câteva scrisori, fără să-și ridice capul.) Vă pot servi cu ceva?

Mateescu. Mi se pare după amiazi la patru...

Directorul (îl privește repede. Surizând se ridică). A! Dumneata ești, domnule Mateescu? Te rog să șezi. Sunt numai decât la dispoziția dumnitale. (După ce îi strânge mâna și-i arată un scaun, șade iar la masă. Luând condeiul.) Da, după amiazi la patru. (Începe a iscăli.)

Mateescu (cam încurcat). Multele d-voastră ocupații! Am crezut să Vă amintesc încă odată că mă încred mult în sprijinul d-voastră.

Directorul. Da, ai făcut foarte bine c'ai venit. Când am vorbit mai pe urmă despre alegerea de după prânz? (Iscălește mereu, aruncând ochiri rezezi asupra textului din scrisori.)

Mateescu. Azi sunt două săptămâni.

Directorul. Adevărat. Și cred că n'ai avut de-atunci motive să te îndoiești în sprijinul meu.

Mateescu (făcând un gest de apărare). Doamne ferește. Dar știindu-Vă cu atâtea ocupații credeam să Vă aduc aminte că atunci...

Directorul (isprăvind de iscălit se întoarce cu scaunul spre Mateescu). Ți-am promis cu toată siguranța sprijinul meu! E foarte adevărat. Nu crede că mi-am uitat.

Mateescu (c'o ușoară înclinare a capului). Vă mulțumesc, domnule director. Sprijinul dumnitale cred că înseamnă reușita mea.

Directorul (zâmbind măgulit). Să sperăm. Însă nu mi-ai spus câte voturi ai până acum.

Mateescu (încrezut). O, din partea asta sunt liniștit; afară de patru, toate.

Directorul. Aș avea o satisfacție deosebită. Și cred că voi avea-o.

Mateescu (încântat). Banca d-voastră ar face în cazul acesta cel dintâi pas frumos, în sprijinirea intelectualilor.

Directorul. Vai, eu am fost totdeauna de convingerea că institutele noastre de bani au

o mare datorință morală de-a ajuta pe intelectualii noștri, de-a le acorda lor posturile de încredere, cari aduc parale bunișoare pe lângă muncă mai puțină. Iată de pildă la noi un loc în consiliul de administrație aduce la an cel puțin trei mii de coroane. Acum, cu banii aceștia, cari, fie zis între noi, se dau aproape de-a geaba, pentru ce să nu ajutăm pe cutare intelectual situat materialicește mai slab, pentru ce să-i dăm cutărui comerciant care ne inundează cu depunerile?

Mateescu (însuflețit). Și în schimb pentru chestiile publice nu valorează decât un mare zero.

Directorul (aprinzându-și o țigară). Totdeauna am zis: un preot, un medic, un contabil care poate învăța condeiul, poate da sfaturi la gazete pentru marele public, aduce cu mult mai mare folos nației, decât un mare comerciant, care din taraba lui încolo nu mai știe nimic. Preoții apostolatului cu vorba sau cu scrisul sunt totdeauna adevărații factori cari împing un neam pe calea propășirii. Orice agitație, adevărată pregătire a spiritelor, a sufletului mulțimii pentru o nouă stare de lucruri o fac acești oameni, săraci în cele mai multe cazuri. Acum să-mi spui dumneata, că un institut național, în întâiul rând, cum sunt băncile noastre, n'are cea mai sfântă datorință să le ușureze traiul acestor factori capitali pentru cultura noastră? Dacă se așează în orașul nostru un astfel de suflet ales, să-l lași să-l întunece lipsurile, sărăcia, teama zilei de mâne, când cu un loc în consiliul de administrație al unei bănci îl poți pune la un adăpost sigur?

Mateescu (devenind serios, ca și când ar medita asupra unui articol ce-l va scrie). Aveți perfectă dreptate. Sunt, acestea, considerații înalte cari vor trebui să fie conducătoare în diriguirea pe viitor a politicii noastre național-economice. Dacă binevoiați a Vă aduce aminte, eu chiar scrisesem...

Directorul (zâmbind măgulitor). Cum să nu-mi aduc aminte? Eu am urmărit de aproape tot ce publici dumneata prin gazete. Cred că ai face bine să-ți aduni într'un volum articolele mai de seamă. Ar fi o largă orientare.

Mateescu (rădăcină). Se cer însă parale. Editorii dela noi se feresc de astfel de cărți.

Directorul. Ai dreptate! D-voastră scriitorii de orice natură, sunteți, fără parale, ca și un om căruia îi lipsește un picior; schiopătați. Schiopătați spre rușinea noastră a tuturor, și în paguba propășirii obștești. Ai făcut foarte bine că te-ai abătut azi pe la mine, domnule *Mateescu*. Cred că reușita d-tale (face o mișcare pe scaun prin care îi dă să înțeleagă că se poate duce acum).

Mateescu (palid la gândul reușitei). Pentru mine ar fi un razim foarte însemnat. (Se ridică.) Pot să Vă asigur, că în cazul când aș cădea, aș fi ruinat. Celea zece acții...

Directorul. Da, dumneata ai cumpărat zece acții. Atâtea pretinde regulamentul pentru un loc în consiliul de administrație.

Mateescu. D-voastră însă veți binevoi a Vă aduce aminte că cele zece acții m'au costat trei mii de coroane.

Directorul. Te asigur că le-ai cumpărat foarte ieftin. Ai dat de-un om lipsit. Dela alții nu le aveai nici cu patru mii. Banca noastră stă pe baze foarte sigure.

Mateescu. Cred. Însă Veți ști că banii i-am ridicat dela institutul d-voastră. În caz că aș cădea, aș ajunge într'o încurcătură.

Directorul. Nu-i bine să fii numai decât pesimist. Din partea mea poți să fii sigur. Mai vorbește cu ceilalți acționari. De altfel dacă spui că afară de patru, îi ai pe toți, trebuie să știi că stai splendid! O să-i convingem și pe cei patru și să fii ales cu unanimitate. S'ar cuveni așa ceva!

Mateescu (eșind). Vă sunt foarte recunoscător, domnule director. (Iese.)

Directorul (rămas singur, se plimbă de câteva ori în lungul camerei. Apoi scoate ceasul. Douăsprezece și zece. Își ia paltonul, dar când să-l îmbrace, în ușa răsună o ciocănitură plină. *Directorul* punându-și paltonul la loc). Intră!

Scena II.

Galiță (îi intră întâi pântecile pe ușa. Apoi el). Bună ziua, domnule director.

Directorul (stringându-i cu prietinie mâna). Bună ziua, domnule *Galiță*! Mi-ai face o deosebită plăcere să șezi puțin și să aprinzi țigara asta. (Îi dă o țigară de foi.)

Galiță (privindu-l cu neliniște, clipește din ochi).

Mi se pare azi la patru e alegerea, domnule director.

Directorul. Ca mare acționar cred că știi și dumneata ca și mine.

Galiță (șezând). După sfatul dumnitale, am umblat pe la domnii acționari. Din partea lor cred că sunt sigur.

Directorul. Atunci reușita e a dumnitale.

Galiță. Ei, pân' la reușită mai este. Știm noi!

Directorul. Ce mai este?

Galiță. Mai ești dumneata.

Directorul (părând că se irită). Bine, n'am vorbit amândoi? Nu ți-am promis?

Galiță (cu viclenie). Se vorbește mult de *Mateescu*. Se spune c'ar aveă cuvântul d-tale.

Directorul (zâmbind). Ei, câte nu se vorbesc cu prilejul acestor alegeri! Lumea de aceea are gură să vorbească.

Galiță (cu viclenie). Dar l-am văzut, l-am întâlnit mai adineaori, foarte vesel. N'a fost la dumneata?

Directorul. A fost.

Galiță (c'un fel de scârbă). Nu mai putem scăpa de domnii ăștia subțirei, cari nu pot trăi din săul lor și au lipsă tot mai mult de spinarea altora.

Directorul (șezând și el). Sunt, într'adevăr, o plagă pe societatea noastră. Zice toată lumea că înaintăm, că ne consolidăm. Dar, mă rog, ce fel de consolidare e asta când ni se înmulțesc așa de tare proletarii intelectuali?

Galiță. Cum le-ai spus?

Directorul. Golanii ăștia subțirei, cum le zici dumneata. La noi toți tinerii aleargă cu limba scoasă, ca să zic așa, după diplome, în loc să îmbrățișeze carierele practice, negoțul, industria, mecanica. S'au înmulțit peste lipsele noastre. N'au de unde să se mai hrănească. Și, pe cuvântul meu, am zis și zic că aceasta e o enormă pierdere națională. De aceea se ridică din țărâșime atâtea mlădițe sănătoase ca să se ofilească la cei dintâi pași ce-i fac în viață? E o demnitate să nu poți trăi decât cerșind dela alții? Acești oameni, veșnic cu teama zilei de mâne în spate, nu vor fi cei dintâi cari se vor arunca în brațele dușmanului comun, pentru un os de ros? Din cari elemente se recrutează trans-fugii naționali? Din pătura așa zisă cultă, dar săracă,

Galiță (incălzit). Spui adevărul. Noi nu ne putem întări decât prin comerț și industrie. Iată eu...

Directorul (întrerupându-l). Știi bine! D-ta ai început c'o prăvălioară modestă în strada cea mai dosită. Și azi ai casele dumnitale cu prăvălia în piața principală. Aici e viitorul nostru! În comercianți și industriași harnici. Și e o ticăloșie că domnii noștri să uită peste umăr la clasa noastră de mijloc, care se înfiripă acum!

Galiță (cu durere). Da, la noi se fac mari deosebiri între clase.

Directorul (surprinzând durerea lui *Galiță*). O fac cei proști. Dar va trebui să ne strângem rândurile! Mă rog, ce folos am eu sau poporul de cutare tânăr cu diplomă, care, în loc să sporească averea națională, e necesitat să trăiască din ea? Pentru ce să fie mai prețuit un medic decât un bun comerciant? Dumnea-voastră sunteți aceia cari, pe lângă bănci, sporiți averea națională. Și să băgăm bine de seamă: până ce nu ne vom întări materialicește, toată propășirea noastră culturală e o frază în vânt! Toate gazetele imblătesc paie goale.

Galiță. Eu nici nu mă doresc în administrația băncii pentru celea trei mii de coroane, să mă crezi, domnule director, ci pentru cinstea firmei mele.

Directorul. Firește. E lucrul cel mai ușor de priceput. Încrederea în firma d-tale va crește enorm, dacă noi îți vom da încrederea institutului nostru. Și aceasta ni-e datorința, să sprijinim pe meseriașii și industriașii cari se așază la orașe. Sprijinim atunci creșterea averii naționale. Și trebuie să știm că d-voastră ne veți cuceri orașele, nu cutare diplomat care mai știe învârti și condeiul. Acela, pentru bani, va scrie și în interesul dușmanului comun. Avem pilde. Ei constituie o adevărată primejdie și pentru orașul unde se așază.

Galiță (vesel). Văd că dumneata îți ții cuvântul pentru că mărturisești aceleași credințe. Cred, deci că-mi voiu lua locul ce mi se cade și după numărul acțiunilor: cincizeci.

Directorul. Te pot felicita de pe-acum. O să avem, noi mai întâi, cel dintâi comerciant român, în consiliul de administrație.

Galiță. Ar fi și o pildă frumoasă pentru alte bănci, pentru vieață chiar; s'ar vedea că amestecându-ne nu ne desonorăm, ci ne întărim.

Directorul (îi dă mâna). La revedere, d-nule *Galiță*. Să sperăm celea mai bune.

Galiță (ridicându-se). Cuvântul dumnitale îl am, așa dară?

Directorul. Vezi și te asigură de ceilalți.

Galiță (ieșind). Sluga d-voastră, domnule director.

Directorul. La revedere! La revedere! (Se plimbă puțin, apoi sună. Un servitor intră).

Directorul. E în birou încă domnul cassier?

Servitorul. Da, domnule director.

Directorul. Spune-i că-l rog să vină. (Sluga iese. După câteva momente intră casierul).

Scena III.

Directorul (foarte sever). Credem că te-ai dus.

Cassierul. Nu, domnule director, am așteptat.

Directorul. Acțiunile noastre sunt în ordine, domnule cassier?

Cassierul (zâmbind cu lingușire). Am aranjat totul, domnule director.

Directorul. Plenipotențele dela acționari au sosit toate?

Cassierul. Sosit. Le-am și împărțit pe la acționarii vizați să-i reprezinte.

Directorul. Și, ați calculat?

Cassierul. Da.

Directorul. Majoritate mare?

Cassierul. Absolută.

Directorul. Nimic nu mai poate interveni?

Cassierul. Nimic.

Directorul. Albu a fost pe-aici?

Cassierul. Fost.

Directorul. Mulțumesc, domnule cassier. (E gata de plecare). Bună ziua (iese).

Cassierul. Bună ziua, domnule director (iese în urma lui).

Scena IV.

(Ceasurile patru și jumătate după prânz. Sala festivă a institutului. La masă direcțiunea completă. În sală lume multă; acționari din oraș și din apropiere.)

Secretarul (ridicându-se). După ce punctele unul, doi, trei, patru și cinci dela ordinea zile au fost trecute, ajungând la punctul șase, consiliul de administrație roagă onorata adunare generală să hotărască asupra umplerii

unui loc în acelaș consiliu, rămas vacant prin moartea fericitului Dr. Pavel Buzdug.

Prezidentul. Onorata adunare generală să binevoiască a chibzui și a designa persoana cea mai potrivită pentru institutul nostru.

(În sală se produce mișcare vie. Îndată se ridică între acționari Ion Albu; un slujbaș trecut la pensie.)

Albu (emoționat.) Onorată adunare generală! Cred că un loc în consiliul de administrație al institutului nostru înseamnă o proptea sănătoasă. E un loc de încredere acesta, care nu-l poate umplea orișicine, căci e vorba aici de interesele alor mii de oameni. Advocatul Dr. Nicolae Petrișor, e, cred eu și cu mine majoritatea, omul de care avem lipsă. Eu îl propun pe dumnealui la locul vacant.

(După vorbirea lui Albu un restimp stăpânește tăcere.)

Apoi încep șoapte între vecini.)

O voce. Cine-i?

Alta. E avocat.

Alta. Nu-l cunosc.

Alta. E numai de-o jumătat' de an aici.

(Galiță șoptește desperat cu vreo câțiva. El s'a înroșit ca racul. Se înfurie.)

Galiță (strigând către un vecin). Nu se poate.

Directorul (surizând binevoitor). Ce nu se poate, domnule Galiță? (cătră alegători). Vă rog să se audă și alte propuneri!

Galiță (furios). Nu se poate! Întâi să isprăvim cu ăsta. Candidarea lui nu poate rămâne. Votăm să trecem peste el mai întâi.

Glasuri. Votăm. Hai să votăm!

Prezidentul. Vă rog de liniște. Vi se va împlini dorința. Dar eră bine mai întâi să fi auzit și alte propuneri.

Glasuri din sală. Votăm. Votăm.

Prezidentul. Bine. (Dispune votarea. În vreme ce se face în sală e o mișcare tot mai vie. Se publică rezultatul.)

Secretarul (ridicându-se). Onorată adunare generală! Făcându-se votare pentru umplerea locului vacant din consiliul de administrație, toate voturile în număr de două sute optzeci s'au dat pentru Dr. Nicolae Petrișor, iar douăzeci împotriva dânsului.

Galiță (cu furie crescândă). Nu se poate! Asta nu se poate! (Dă din mâni.)

Prezidentul (liniștit). Ce nu se poate, domnule Galiță? (Cătră public). Amăsurat regulamentelor declar, onorată adunare generală, ales membru în consiliul de administrație pe

domnul avocat Dr. Nicolae Petrișor. Alte chestii ne mai fiind la ordinea de zi și mulțumindu-vă pentru interesul ce-l purtați institutului, declar adunarea generală de închisă.

Voci multe. Trăiască directorul, trăiască consiliul de administrație.

Directorul. Invit pe onorații acționari la o mică gustare, la „Trei stejari“.

Glasuri și mai multe. Trăiască directorul. Vivat! (Încep să iese. Sala se golește).

Scena V.

(Pe drum spre „Trei stejari“. Galiță trece tot înainte, oprindu-se unde-și întâlnește vreun partizan. Fiecăruia-i spune aceleași cuvinte: „Bine, domnule, se poate? Asta-i alegere? Unde suntem?“ Ajunge în sfârșit pe directorul. I se alătură.)

Galiță (mergând alătura). Bine, domnule director, se poate?

Directorul. Sunt de vină eu? Dumneata trebuiă să nu ceri îndată votarea.

Galiță. Dar când eră vorba de-un om necunoscut? Abiă de-o jumătat' de an e în orașul nostru. Cine puteă crede că va reuși? Un om cu totul necunoscut!

Directorul (plictisit). Adevărat că feciorul vărului meu după mamă e încă necunoscut. Dar se va face!

Galiță (uluit). Oh, oh! Feciorul vărului mult Stimat domniei Tale? Oh, oh! (El rămâne în urmă și vine trist și singur cu pași abătuți. În vremea aceasta se apropie de directorul Mateescu, foarte încurcat.)

Mateescu. Bună ziua, domnule director.

Directorul. Bună ziua. Vii cu noi?

Mateescu. Nu, Vă mulțumesc. Aș avea însă o rugare. Aș vinde cele zece acții, altfel mă prea încurc.

Directorul. Va fi cam greu acum îndată. Nu știu pe nime cine le-ar cumpără.

Mateescu. Eu știu. Chiar de-aceea aș îndrăzni să Vă rog pentru să puneți o vorbă.

Directorul. Pe lângă cine?

Mateescu. Pe lângă nepotul d-voastră. Aud că d-l Dr. Petrișor v'ar fi rudenie.

Directorul. El are acții.

Mateescu. Are, de formă. Dar de fapt nu are. Sunt informat dintr'un loc absolut sigur. Deci va avea lipsă de cele zece acții.

Directorul. Ai informații? Bine. Nu cred să le cumpere.

Mateescu. Rog să insistați dumneavoastră.

Directorul. O să insist dacă chiar vrei.

Mateescu. V'aș fi foarte mulțumitor.

Directorul (oprindu-se). Le va cumpără cu siguranță cu patru mii. O mie câștigi. Dar de unde ai informația?

Mateescu. Mi-am dat cuvântul, domnule director.

Directorul (pornind). Atunci nu știu nici eu de le va cumpără.

Mateescu. Domnule director!

Directorul. Atâta încredere ar trebui să ai și d-ta în mine. Bagă de seamă că poate fi protestat cambiul dumnitale.

Mateescu. Domnule director!

Directorul. Te-ai hotărât?

Mateescu. Cassierul!

Directorul. Cassierul? (foarte mirat). Cassierul?

Mateescu. Da.

Directorul. Atunci dumneata mai știi ceva.

Mateescu (zâmbind). Se prea poate, domnule director.

Directorul (se oprește, îl cercetează cu privirea). Ai putea dumneata dispune de timp liber dela zece la doisprezece, dela două la patru?

Mateescu (după puțină gândire, c'o vie strălucire în ochi). Aș putea!

Directorul. Și te pricepi la socoteli?

Mateescu. Pricep.

Directorul (îi dă mâna). Dela anul nou vei fi cassier la bancă. Actualul e bătrân, trece la pensie.

Mateescu (în culmea fericirii). Domnule director!

Directorul (zâmbind cu viclenie). Trebuie să sprijinim oamenii cari știu mânuî condeiu. Să asigurăm, pe cât putem, propășirea. (Se pierd amândoi prin mulțime.)

— Cortina. —

I. Agârbiceanu.

Cugetări.

Numai prin luptă ai să 'nveți cum să câștigă biruința, — numai prin căderi ai să 'nveți să sbori cătră nemărginirile ceriului.

*

Bătătorindu-ți picioarele pe drumuri pietroase, așa se câștigă tăria; celce nu știe decât de culcușul cald, curând curând are să se prăpădească.

*

Lucrurile cele de seamă nu trăiesc în lumea cea din afară, ci chiar sub coperișul casei unde ne adăpostim.

*

Nu, că lumea știe să cetească și să scrie e lucrul de căpetenie, nu! Numai atunci poate zice ea că umblă pe drumul cel bun, când se va fi lăpădat de lașurile relelor prejudecăți, iar inima i se va fi făcut curată.

*

Iubirea cătră Dumnezeu te sfințește, iubirea cătră femeie te ferește, iar iubirea cătră copil îți umple sufletul de mândrie.

*

Tu trebuie ori să te urci, ori să te prăbușești,

Ori să domnești și să câștigi,

Ori să slujești și să pierzi

Ori să suferi, ori să biruești,

Ori să fii nicovală, ori să fii ciocan.

*

Ce bucurie e să pătrunzi în tainele necercetate ale firii, să simțești suflarea necunoscutului! Ceeace presimt mă farmecă mai mult decât ceeace știu — și ceeace nădăjduesc îmi este mai iubit decât ceeace am.

*

Nicicând nu m'aș putea împacă cu acei oameni, cari nici nu vor să slujească, nici nu pot să domnească.

*

În necunoscut și în locul în care hârlețul omului nu poate săpă, acolo zace lucrul pe care noi îl numim Învățătura lui Dumnezeu, ori „Moralitate“.

Din *Gesundbrunnen*
(Kalender des Dürerbundes).

Povestea unei vieți.

Roman de I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

XVIII.

Vara sosise în anul acela cu secetă. Zilele erau luminoase, cu scânteei de argint în aer, în tinicheaua turnurilor. Noapțile se coborau târziu, liniștite, senine, reci.

Peste zi furnicau pe trotoare toaletele ușoare de vară sub umbreluțe albe, vișinii, albastre, trandafirii. Serile, lumea se plimbă până târziu prin parc, pe stradele largi. Sorbea cu nesaț aerul proaspăt, răcoros. Dela trei berării se auziau cântece melodioase, melancolice sau vesele. Lăutarii cântau cu ochii de jumătate închiși, visând par'că. Paharele se umpleau mereu cu bere spumoasă, și lumea pestriță de pe la mese, sub cerul înstelat, ridică un șgomot continuu, care de departe părea bătăitul unui bondar urias.

Rari erau zilele când cerul se întunecă și picuri grei începeau să izbească, precum o ploaie de gloanțe, pe coperișe, pe asfaltul străzilor. Fulgerile se încrucișau, ca niște bice de foc, trăsnetele, hurducând prin nori, se descărcău dese, orașul cu zidirile grele se cutremură. Un vaer părea că trece prin aer. Însă ploaia ținea puțin, norii se ascundeau împrăștiți, alungați de vânt, și cerul râdea senin, limpede ca lacrima.

La casina română, în sala rezervată dela restaurant, societatea românească se adună ca și mai înainte. Bărbații făceau politică: lupăa partidului național în cameră eră strașnică. Se comentau discursurile deputaților noștri, lumea se însuflețea mai ales de vorbirile distinse a deputatului Vasile Grecu. Numai cei doi sau trei адвоаți, cari se gândiseră să candideze în locul lui Vasile Grecu, îi aflau mici defecte, „cari dacă ar fi fost încunjurate, discursul ar rămânea clasic“.

Femeile își arătau bucuroase frumșeța toaletelor, simțeau par'că o mângăere pe gâturile albe, pe obrazii fini. Ochii lor erau plini de străluciri. Râsul lor plin, în valuri, se auzia ca o muzică dulce. Erau aici aproape aceiași bărbați, aceleași femei, în toată seara. Pătura mai selectă, mai liberă de grijile materiale, din societatea românească. Cei cu situații mai grele, cu familii mai numeroase, beau câte un pahar de bere, împrăștiți pe la diferite restaurante, înghițiți de marea de străini.

Căsătoria lui Ion Florea cu domnișoara Grecu eră subiectul celor mai multe conversații, la casină, în sala rezervată, prin familii, la plimbări chiar. D-șoara Grecu în câteva scrisori, trimise unor prietene din oraș, le dădea acestora să înțeleagă că e posibilă

această căsătorie, mai mult, că ea o chiar dorește.

Vestea aceasta se răspândi cu grabă în tot orașul, și lumea și-o explică în deosebite chipuri. Dintre bărbați cei mai mulți păreau că nu cred în posibilitatea acestei căsătorii, și în adâncul sufletelor pizmăuiau norocul lui Ion Florea. Candidații, tinerii de seama acestuia, spuneau cu ciudă: „Vezi, asta înseamnă să fii un om norocos!“ Cuvintele acestea le spuneau tare, iar în sine își ziceau mai departe: „Cu ce-i mai bun el decât noi? Cu nimic!“

Pe femei le intrigă tot mai mult doamna Olimpia. De când se alesese bărbatul său deputat, doamna Olimpia nu s'a mai arătat niciodată între ele. Fuseseră de-atunci și două întruniri ale societății românești, și dumneaei s'a scuzat că, din pricina unor dureri de cap, nu poate veni. Se proiectase un maial și o excursie. Femeile simțeau ghimpi tot mai mulți la inimă. „De când e soție de deputat — își ziceau — nime nu se mai poate apropia de ea“. Și o invidiau celea mai multe cu toată puterea sufletului lor rănit.

Ele puteau să înțeleagă, deci, rezervele cu cari se îngrădeă tot mai mult d-na Olimpia. O pismăuiau, dar nu se mirau de sumeția ei: se așteptau la aceasta.

Ceeace le intrigă mai mult, pe ele și chiar pe bărbați, eră schimbarea ce se produsese în înfățișarea doamnei Olimpia. Din când în când Olimpia făcea scurte plimbări, totdeauna singură. În fața ei, în ținuta trupului nu mai eră nici urmă de sumeție par'că. Fața ei palidă înflorise, ochii ei verzi străluciau ca două petri scumpe, zâmbetul nu-i mai rămânea pe buze răzimat în colțurile gurei, ci se răspândeă pe chipul ei întreg, când trecătorii o salutau. Capul nu și-l înclină abia observat, ci cu multă gingășie. Dacă din toată înfățișarea sa nu se mai desprindeă sumeție, eră totuși ceva ce o deosebiă de toate celelalte femei, ridicând-o deasupra tuturor. Eră fericirea adâncă ce-i lumină din ochii, din fața, din înclinarea dulce a capului, din umbletul ei plin de mlădieri molatice. O dulceață neînchipuită, o gingășie de fetiță, se desprindeă acum din toată înfățișarea sa, și acest nou aer ce-o încunjură o făcea cu mult mai frumoasă decât înainte. Doamna Olimpia întinerise, și frumuseța ei eră strălucitoare. Buzele ei roșii, cărnose, și le ținea puțin întredeschise: părea că respiră mereu un aer plin de aroma, de dulceața trandafirilor.

Și, dacă mai înainte bărbații treceau cu

respect pe lângă ea, și vorbeau ca cu o femeie din cea mai aleasă societate, acum se înfiorau mulți, sguduindu-se adânc la apropierea ei. Părea că fiecare păticea din această femeie e făcută ca să placă, să robească pe bărbați, să-i facă să întrezărească un raiu întreg de plăceri. Simțemintele lor se treziau mai dulci par'că, mai curate la apropierea doamnei Olimpia, și mulți oftau adânc și rămăneau trști în urma ei.

Ea făcea plimbările scurte, apoi intră ușoară, cu eleganță sub poarta casei sale.

Schimbarea aceasta în doamna Olimpia nu ș'o puteau explică nici cum. Oricât se gândeau că poziția ei ca soție de deputat o umple de o satisfacție adâncă, nu-și puteau închipui ca dulceața și gingășia ce-o împărăștia în jurul ei ar urmă din această satisfacere a ambiției sale. Bărbații vedeau pe fața ei, în privirile ei, linii cari nu erau nici pe departe ale sumeției satisfăcute, liniile unei fericiri cu mult mai mari.

Femeile, văzând-o, o invidiau mai mult pentru frumuseța ei strălucitoare, care părea că s'a ascuns până acum în trupul ei superb. Eră aceasta o frumuseță caldă, care seamănă în jurul ei fiorii iubirei, a dragostei de viață. Și, într'un restimp de două luni, puteai vedea femei de frunte din oraș, cari, în plimbările lor cercau să imiteze umbletul d-nei Olimpia, zâmbetul său, înclinarea gingașe a capului, chiar surisul buzelor întredeschise. În toalete nu mai cutezau s'o imite: D-na Olimpia totdeauna se îmbracă cu mult gust, însă acum toaletele ei scumpe nu mai păreau vestimente, ci ceva necumpe, concrecut cu trupul, cu formele ei. Haina părea numai o adiere în jurul trupului strălucitor de frumusețe și de fericire.

Societatea românească din oraș îl vedeă și pe Ion Florea tot mai rar. La celea două întruniri fusese, dar nu luă parte la discuții, șezu într'un colț al salei. Își ținea privirile plecate, părea că se gândește. El eră mai palid ca de obicei, și mai slăbise. Fruntea lui eră întunecată, posomorită. Prin restaurante, prin cafenele se arată foarte rar. Și chiar atunci, rămănea puțin, povesteă în silă.

Colegii, bărbații îl știau veșnic în birou. Îl vedeau dimineața intrând în casele d-lui Grecu, îl vedeau eșind la prânz. Trecea pe străzi cu pașii largi, cu fața tristă, cu ochii în pământ. Erău zile când ochii aceștia luminau par'că din adâncimi. Îl auziau foarte des pledând la tribunal. Vocea lui eră mai adâncă, mai rece. Vibră ca o lamă de metal uneori. În focul discursului ochii lui se aprindeau, își ridică atunci capul, și în sală se făcea liniște grea. Vorbiă foarte frumos.

Colegii, bărbații, își ziceau, văzându-l mereu

retras și înconjurând lumea, că vrea să nu-și strice viitorul; să substituie cât mai bine pe avocatul Vasile Grecu. Și, pentru viitorul strălucit ce vedeau că i se deschide, nu-i puteau iertă veșnica lui tristeță. Se părea că-i mândru de-acum, că pășește pe urmele de demult ale doamnei Olimpia.

Ion Florea își schimbase locuința. Din dimineața în care a intrat mai întâi în casă, după ce venise din brațele d-nei Olimpia, simțea că aici nu mai putea să rămână. În ziua aceea intrând, încuie ușa, și se întinse pe pat. Câteva clipe rămăsese în liniște, în aerul închis din cameră. Dar deodată îi pără că ceva începe să se miște, și repede camera lui se umplă de șoapte reci, neînțelese. El închise ochii îngrozit, dar acelea șoapte, ca și când ar fi fost camera plină de paseri, îl atingeau cu aripi reci pe față, pe frunte, pe ochi. Îl atingeă fiecare c'un gând anumit: să-l înspăimânte.

Înghețat de spaimă el stă întins pe spate, nemișcat. O paloare de moarte i se coboră pe față, pe frunte, pe mâni. Fâșeitul acela de aripi se făcea tot mai des, atingerile reci se sporiau pe fiecare clipă, și numai decât camera neagră, noapte din jurul său, începă să se învârtă într'o horă nebună, amețitoare. Mâinile lui se încleștară de marginile patului. Vârtejul acela se făcea tot mai repede pe fiecare clipă. Ion Florea simți o greață în inimă, care-i pătrundeă tot trupul cu veninul ei amar. Fantazia lui rățăcită eră înspăimântată de vedenii îngrozitoare. Draci cu coarne ascuțite, cu bărbi negre de țap, arătări monstruoase cu trupuri diforme, cari închipuiau paseri, animale, oameni. De departe părea că venia un vuet surd, care se apropiă mereu. Din când în când Ion Florea își ridică pleoapele grele și ochii lui sticloși priveau ficși în tavan. Apoi pleoapele cădeau grele.

Stătă multă vreme chinuit de spaimă. Într'un târziu unul din monștri aceia se făcea că vrea să-l înghită cu gura lui largă. Printr'o sforțare supremă Ion Florea sări din pat, și ținându-și capul în palme fugi la geam. Capul îl dureă îngrozitor.

Afară aerul eră limpede, luminos. Treceau drumeți pe trotore foarte liniștiți. Lui Ion Florea îi părură că-s oameni dintr'altă lume. Ii priveă mirat, și în restimpuri ochii lui cercetău prin cameră. Ii plăcea acolo la geam. Simțea că i se limpezește capul, i se liniștește inima. Dar pe cât i se linișteă inima, îl pătrundeă tot mai mult o durere amară, care-i slăbeă picioarele. Abia se mai ținea pe ele. Într'un târziu se lăsă oftând pe-un divan și zise, cu vocea șuerătoare, rece: „Așa dar e adevărat! Da! e adevărat!“ El rămase mult nemișcat acolo pe divan. Scoase

încet din buzunar ilustrata d-soarei Grecu și, fără s'o privească, o puse oftând pe masă.

Un gând înfricoșat începî acum să-l chinuiască: se hotărîse să-i scrie d-soarei Grecu, Să-i scrie? Da, să-i spună că-i un ticălos, care nu mai are dreptul să se gîndească la dînsa. Să-i spună și pentru ce? Nu, asta nu va putea să-i scrie, nu va putea să i-o spună niciodată! Și simțindu-și această lașitate în suflet avu senzația că-i un vierme murdar, care se svîrcolește în tina drumului.

Totuș el se ridică, aduse pe masă hîrtie și condeiu, și se lăsă sdrobot pe-un scaun, în mîna cu condeiu, înainte cu foaia albă de hîrtie. Dar mîna lui tremură, sufletul și-l simțea greu. Și acest suflet părea încuiat: nici un cuvînt nu eșia din el. În nenumărate rînduri muie condeiu în călămară, dar toată dupăamiaza aceea se muncea înzadar. O singură literă n'a putut așterne pe hîrtia ce așteptă albă înaintea lui. Sufletul și-l simțea greu și ferecat în cercuri reci pînă așteptă cu condeiu în mîna. Inșă îndată ce degetele lui se strîngeau pe fier și se aplecă să scrie, cercurile acelea îi strîngeau nespuse de dureros inima, și acesta nu lăsă să-i scape un singur oftat, un singur cuvînt.

Cînd înserarea începî să se coboare, Ion Florea părea că aude, ridicîndu-se în casă șoaptele de mai înainte. Atunci se ridică, luă ilustrata Mărioarei de pe masă, căută într'un scrin și scoase de-acolo, legate c'o fundă albastră, scrisorile d-soarei Grecu. Un parfum de violele se răspîndi în jurul lor. Ion Florea se apropiă de cuptor deschise ușa neagră, așeză cu grije, cu delicateță scrisorile. C'un chibrit le aprinse. O lacrimă îi strălucea în ochii lui măriți de suferință, dar flacăra scrisorilor aprinse părea că luminează în el, și, înțelegînd mai limpede ca oricînd grozăvia realității, el se aruncă la ușe, să fugă, să alerge, să nu se mai oprească.

Dar în prag se izbi în doamna Olimpia Grecu.

„Ah!“ făcu aceasta, cu groază, izbită un pas înapoi.

Ion Florea o văzî, se retrase repede pe-o clipă, apoi eși în prag, o luă de braț, și o aduse în casă. O îmbrățișe cu furie, aproape să-i frîngă trupul.

„Vino, zise el oftînd, vino și șezi lângă mine“.

Ei șezură amîndoi pe divanul negru. D-na Olimpia se aplecă, îi căută îngrozită privirile.

„Ce ai? Ce ți s'a întîmplat?“ îl întrebă palidă. Buza din jos i se sbătea nervoasă. Apoi plînsul o sgudu, și multă vreme Ion Florea nu putî să i-l oprească.

„Tu o iubești și acum. Ah! îți pare rău,

nenorocitele. Ce om ești tu! Ce om slab ești tu!“ izbuti ea să-i zică într'un târziu, ștergîndu-și lacrimile.

Ion Florea nu răspunse. Cuvintele d-nei Olimpia, ofensa ce-i aducea, el le sorbi cu deliciu. Simțea nevoia unei umiliri cât mai adînci. În el par'că rânji cineva de plăcere, cînd doamna Olimpia îi spusese: „Ce om slab ești tu“.

„Dar e înzadar, puiule“, începî deodată cu patimă doamna Olimpia, îmbrățișîndu-l. „Eu nu te mai las alteia, niciodată, niciodată!“ strigă ea cu putere, stringîndu-l tot mai tare în brațe.

Ea rîdea, plîngea, spuneă vorbe frînte, ținîndu-l mereu îmbrățișat. „Nu te mai las“, zicea gemînd de plăcere. „Eu, singură eu pot să te fac fericit pe tine. Tu ești al meu. Dragă! Zeule! Eu știu, eu te-am văzut că'n brațele mele tu guști plăceri înfiorătoare. Da, aici la sânul meu - zise apăsîndu-i capul în sîunii ei bogăți. Eu te-am văzut cum strălucești în brațele mele! Nici o femeie nu-ți va putea da atîta fericire. Atîta, atîta - gemea ea încet lipindu-și tot mai tare trupul plin de Ion Florea. Uită deci, adause. Vezi și uită. Ca raiul nostru să țină veșnic. Suntem vrednici amîndoi de el!“

Deodată tăcu, se retrase, și zise c'o voce ca dintr'altă lume: „Și eu sunt de vină. Trebuie să te câștig mai de vreme. Aș fi putut în ceasul cel dintîi. Da, aș fi putut“.

Ea începî să plîngă din nou, cutremurîndu-se toată. Ion Florea o îmbrățișe, o strînge de el și-i șopti la ureche: „Nu plînge! Am să uit, am uitat tot. Da, tot!“

— Adevătat?“ întrebă cu patimă doamna Olimpia.

Ion Florea se ridică, deschise ușa cuptorului, și arătă spuma neagră de hîrtie.

Doamna Olimpia tăcu. Sîunii ei se înălțau rar, eră palidă.

Deodată ochii ei verzi străluciră, sări de pe divan, și îmbrățișîndu-l pe Ion Florea, îl strîngea cu patimă.

„Așa dar ești al meu. Vai, ești al meu“, șoptea doamna Olimpia. Ei se ținură multă vreme îmbrățișați, smulgîndu-și de pe buze sărutări prelungi.

Încă în ziua următoare Ion Florea își schimbă locuința. Doamna Olimpia îi închiriese una cu trei camere, frumos mobilată, pe-o stradă laterală, puțin umblată. Ion Florea nu mai putî rămînea în camera asta din parter o singură zi. Și cînd, aici, închisese pentru cea din urmă oară ușa, simți o mare ușurare în suflet.

Pentru Ion Florea urmară două luni de sbucium neînterupt, de plăceri înfiorătoare cari îi cutremurau și cea din urmă pîrticică

din trup, luminându-i sufletul, vieța, de chinuri amare cari îi săpau sănătatea.

Diminețile se sculă cu silă, se simțea ostenit, fără nici un dor de muncă. Se îmbracă par'că numai din puterea obiceiului, și pornia la birou cu capul în piept, înfrânt par'că de o povară nevăzută. Ochii lui priveau cu tristeță în pământ, și răspundeă domol trecătorilor cari îi dădeau binețe. De câteori intră sub poarta aceea sură, inima i se strângea de durere. Tabla cu numele avocatului Vasile Grecu îl făcea totdeauna să se oprească pe câteva clipe. Respirația lui eră atunci șuerătoare.

Intră în birou totdeauna cel dintâi. Se lăsă pe-un scaun înaintea mesei lui și începea să răsfoiască printre acte, prin hârtii. Ceilalți colegi îl aflau totdeauna răsfoind la masa lui. El îi salută din cap, le spuneă „bună dimineața“, însă ochii nu și-i ridică. Astfel colegii puteau să-și arunce privirile disprețuitoare, cari spuneau: „De-acum se crede șef. Vezi-l ce poze își ia?“

Cu mare silă, cu mult chin se putea cufundă Ion Florea în cuprinsul actelor pe cari aveă să le studieze sau să le rezolve. Peste mintea lui limpede părea că plutește o ceață deasă, care se împrăștiă cu mare greutate. Cetea de multeori acelaș pasaj, se opriă la aceleași cuvinte pe cari nu le putea pricepe. Inșă dupăce mintea lui se limpeziă încet-încet, procesul cel mai greu, cel mai complicat, îl pătrundeă ca 'ntr'o fulgerare de lumină, și se apucă de scris cu mare patimă. Părea că nu mai vede, nu mai aude nimic din ce-l încunjoară, și peana lui alergă neconținut pe hârtie. Ah! și cât de binefăcătoare erau acestea ceasuri de muncă! El simțea cum îi învie puterea de muncă, puterea de voință, își simțea par'că privirile agere, tari, și ochii lui de vultur înviau. Cufundat în această muncă a creierului, ori apărând procesele domnului Grecu la tribunal, la judecătorie, el se recrea par'că. Aveă atunci clipe în cari conștiința îi spuneă limpede: nu s'a întâmplat nimic. Ești tot tu, cel de demult.

De multeori, scriind la masă, vreun coleg trebuia să-i pună și a treiaoră vreo întrebare. Atunci, deșteptat el își ridică privirile pline de inteligență, privirile lui serioase și aspre, și-l privea pe-o clipă pe cel de lângă el. Dar cunoscându-l, realitatea îi venia în minte, și el îi da răspunsul așteptat cu ochii plecați.

Aproape în fiecare zi, în cancelarie intră cameriera doamnei Olimpia și zicea repede: pe domnul Florea îl poștește doamna până sus. Eră o fată subțirică, cu obrații delicați. Cuvintele ei picurau ca o muzică plăcută în

biroul plin de fum de tutun, și gădeleau inimile candidaților. Ei o urmăreau cu privirile surizătoare.

Ion Florea se ridică încet de pe scaun și eșiă. Celea dintâi scări le urcă cu silă, dar cu cât se apropia de ușe, inima lui bătea tot mai tare.

Doamna Olimpia îl așteptă cu fața strălucitoare, cu toaletele mereu schimbate. Două, cari plăceau mai mult lui Florea, le purtă mai des. Ea îl luă de mână, îl conducea în micul prânzitor unde cinaseră mai întâi împreună, și după ce-l îmbrățișă, după ce-l sărută oftând, îi zicea:

„Dragă puicule, nu știi tu ce chin e în sufletul meu, când nu te văd o jumătat' de zi“. Il mângăia pe față, pe păr și-l puneă să șadă la masă. Totdeauna masa eră încărcată cu bunătăți, cu licheururi.

Intrându-i numai în casă, simțindu-i în aer parfumul trupului său, Ion Florea își uită de toate și dragostea păgână pentru femeia aceasta nespuse de frumoasă și fericită îi umplea sufletul. D-na Olimpia ar fi rămas foarte mirată să-l fi văzut pe Florea pe drum, în birou, ori singur la el acasă. Nu l-ar fi cunoscut. Pentrucă în apropierea ei Ion Florea nu mai putea să rămână trist, nu mai putea să nu fie fericit. De câteori intră la doamna Olimpia, ori aceasta venia la el, în locuința lui, Ion Florea simțea cum cade neputincios în el omul care cearcă să judece, și cum învie de furtunos omul setos, robit de farmecul doamnei Olimpia. Totdeauna îi părea, în apropierea ei, că trece dintr'o lume într'alta. Și pe cât se simțea de nenorocit în ceasurile lui de singurătate sau de birou, când nu putea lucră, pe atât de fericit eră în apropierea doamnei Olimpia. Nu-și închipuise niciodată că o femeie ar putea să-l robească în chipul acesta. Dar simțea că robia ei e nespuse de dulce. Admirându-i marea ei frumuseță îi părea că 'n clipa aceea o vede pentru întâia oară, și însetă după dânsa ca și când niciodată nu s'ar fi atins de ea. Il înțioră și acum, sguduindu-l, atingerea hainelor ei, și nu se apropia odată de doamna Olimpia să nu-i sărute dulcea și moalea încheietură a brațului drept, gropița aceea pe care mai întâi o văzuse goală din trupul doamnei Olimpia. Simțind-o în brațele lui, credea cu tărie că singură această vieță e vrednică de trăit, și-i acoperea trupul cu sărutările sale înfocate. Știa că altă vieță nici nu există.

Doamna Olimpia îl reținea de multeori peste noapte la ea. Spuneă servitoarelor, camerierei că d-nul Florea va mai rămâne puțin, au să se înțeleagă asupra unor afaceri. Ai căsii știau că Ion Florea e privit ca viitor

ginere, și nu se mirau de acestea întârzieri. Însă doamna Olimpia, cu cât treceau zilele, părea că nu mai voiește să știe, să se fe-rească de nimic, ce ar putea să ridice bă-nueli. Astfel într-o zi îl sărută înaintea came-rierei: „Dragă ginere“ zise ea, reculegându-se.

„Ce faci, pentru Dumnezeu?“ o întrebă îngrozit Ion Florea după ce eși cameriera.

Dar doamna Olimpia în loc de răspuns îl înlănțuî cu brațele, îl sărută cu dragoste, și luându-i apoi obrazii în palme, îl privi ferî-cită în ochi.

„Ce faci?“ o întrebă din nou Ion Florea.

„Fac ce-mi place! Da! ce-mi place“ răs-punse doamna Olimpia, începând să plângă. „Ce vrei? Eu nu mai pot ascunde! Nu vreau să mai ascund nimic, nimic! Mă umi-lește vieța asta!“ Și ea fû cuprinsă de-un plâns sguduitor.

Se liniști târziu în mângăerile lui Ion Florea, care o ținea în brațe.

Astfel doamna Olimpia mergea în multe seri, păzându-se foarte puțin de oameni, în locuința lui Ion Florea. Însă cum strada aceea era puțin umblată, cum în aceeași curte lo-cuiau mai mulți chiriași, doamna Olimpia deșteptă la foarte puțini bănueli. Și acești puțini mai de grabă se mirau, decât o bă-nuiau. În oraș nime n'a cutezat să se atingă niciodată de numele cinstit al d-nei Olimpia.

Erau mai ales zile în cari Ion Florea pledă la tribunal, la judecătorie, și nu intră în bi-roul domnului Grecu. În serile acestor zile doamna Olimpia ar fi trecut prin nenumărate primejdii, numai să poată pătrunde în lo-cuința lui. Atunci mergea cu pasul repede, hotărît, și dacă vreun cunoscut ar fi întâlnit-o, ar fi văzut-o intrând la Ion Florea, ea i-ar fi răs în față. Gândindu-se la asemenea po-sibilități, doamna Olimpia își simțea pregătît, gata să isbucnească, acest răs batjocoritor.

Cât de fericită, cât de cutremurată des-chidea în astfel de seri ușa dela locuința lui Ion Florea. Totdeauna își aducea aminte de dimineața când mai întâi a intrat la el, de cuvintele ce le spusese atunci Florea: „Intrați boieri că ni s'au deschis nouă porțile veșnice“.

Camera reci și goale se umpleau deo-dată de lumină, de parfum, de tinerețe și de vieță. D-na Olimpia rămânea de multeori la el până spre ziuă.

Ea era nespus de fericită. Dorul, setea de vieță se trezise în ea cu o putere neobiș-nuită, și doamna Olimpia se simțea nebiruită. Nici nu mai credea că semenii săi încă sunt oameni, ci, afară de Florea, pe toți îi ținea de niște umbre ce se mișcă pe pământ. Florea însă era un zeu puternic, mândru, strălucitor. Apropierea lui îi da senzația nemuririi. Cu

cât treceau zilele ea-l iubea tot mai mult. Sufletul ei se înspăimânta numai la gândul că pe Ion Florea l-ar putea durea capul. Nici nu putea suferi să i se plângă vreodată. Doamna Olimpia se făcea tot mai frumoasă și mai tânără, și dacă bărbați străini rămâ-neau acum oftând în urma ei, apoi Ion Florea era robul ei cel din urmă. Ceasurile petrecute cu ea îl răsplăteau cu prisosință de chinurile zilei, ale singurătății. Pentru că oricât îl făcea de fericit această femeie de o frumuseță ame-țitoare când era lângă el, în ceasurile lui de singurătate suferințe cumplite îi biciuiau su-fletul. În acest fecior de țaran conștiința nu voia să moară. Și, îndată ce rămânea singur, el simțea cum i se ridică această conștiință care-i arată neconținut ticăloșia lui, crima ce-a săvârșit-o împotriva vieții sale. Ii părea rău c'a pierdut-o pe Mărioara? Se revoltă c'a fost subjugat cu totul de d-na Olimpia? El simțea bine că nu! La Mărioara nici nu mai cuteza să se gândească, și, ciudat, gân-durile lui ascultau de porunca voinții. Pe doamna Olimpia nu s'a putut mânîia nici-odată, deși în zilele celea dintâi ale căderii cercase să se mânîie, s'o desprețuiască. D-na Olimpia îi da lui fericirea neînchipuită. Ea era, în sufletul său, femeia adorată, dorită, la care se gândia cu gingășie, cutremu-rându-se.

Și Mărioara și doamna Olimpia fugeau par'că tot mai departe de nenorocirea lui și îl lăsau singur. Da, Ion Florea se simțea tot mai singur în nenorocirea lui, părea că se izolează tot mai mult de toată lumea, și se cufundă într-o noapte rece și pustie.

Se simțea singur pe el cauza nenorocirii sale, aceasta i-o spuneau lui zilnic dușmanul ce i se ridică din suflet. Pentru că cu cât se simțea mai izolat, cu atâta se luptau mai tare în sufletul său doi oameni dușmăniți de moarte. Ion Florea cercă să-i împace, însă cei doi dușmani se priveau cu îndârjire, mă-surându-se din ochi, gata de luptă nouă. Nici unul nu se da bătut. Ion Florea în ceasurile lui de singurătate primea de bune, deși erau foarte înfiorătoare pentru el, toate argumentările conștiinței sale de demult, a vechei lui concepții asupra lumii și a vieții. Ascultând cu inima strânsă acestea argu-mente își zicea: „Da, sunt un ticălos, un vierme murdar care trebuie strivit“. Un singur argument nu-i putea primi: ticăloșia doamnei Olimpia. Conștiința lui veche i-o aruncă mereu în față, și atunci Ion Florea se revoltă și începea să se îndoiască și de temeinicia argumentelor de mai înainte. Și atunci înclină spre celalalt glas ce i se ridică din suflet, și care o apăra pe d-na Olimpia. Această nouă conștiință care începea să i se

ridice în suflet porneă dintr'un alt chip de-a pricepe lumea și vieța. Creștea această conștiință ca din apă când Ion Florea eră lângă doamna Olimpia, și el credeă cu bucurie că cealaltă e întunecată pentru totdeauna. El ar fi dorit să învingă noua concepție ce voiă să-și formeze asupra vieții, o ajută cu toate puterile să crească. Și, lângă d-na Olimpia, eră învingătoare. Această conștiință nouă cercă să-i legitimizeze căderea lui și vieța ce-o duceă cu doamna Olimpia. El simțea de altfel, că dacă această conștiință va rămâneă biruitoare el va fi un om căzut pentru totdeauna! Intrezărea că atunci va fi în stare nu numai să săvârșească adultere, ci chiar să ucidă. Se îngroziă de acest viitor întrezărit — vieța tuturor celor căzuți și îl dureă. Il dureă pentru liniștea lui. Sufletul său eră sătos după pace, ori de unde i-ar răsări aceea.

Dar această nouă conștiință eră departe de-a eși biruitoare. Inzadar își spuneă: „așa e lumea, așa-s patimile dragostei, așa se mai întâmplă“. Zădarnic! Indată ce rămâneă singur se ridică cealaltă conștiință. Indată ce aceasta își începeă ploaia de atacuri, cea de mai înainte rămâneă c'un singur sprijin: amintirea doamnei Olimpia. Inșă acest sprijin eră așa de puternic, de strălucitor, încât toate argumentele adunate în sufletul lui o vieța de om, nu puteau să-l doboare.

Celea mai grele pentru Ion Florea erau zilele când se întâlnea cu avocatul Chirca. Pe acest om îl încunjură cu groază, când numai puteă. Inșă domnul Chirca venia câteodată în cancelaria lui Grecu, ori îl întâlnea pe Florea la tribunal.

Fostului șef nu-i plăceau privirile plecate, fața tot mai palidă a lui Ion Florea. Ochii lui vioi îl cercetau amănunțit, cercând par'că să-i pătrundă gândurile.

„Iarăși supărat, tinere, îi ziceă. Vezi, asta nu-mi place. Omul trebuie să rămână tare în luptele vieții. De altfel domnișoara Grecu are să vină“, îi șoptea la ureche.

Atunci Ion Florea se sguduiă. Omulețul băgă de seamă sguduirile acestea, și ochii lui clipeau și mai vioi. Iși scoteă din buzunar batista lungă, și începeă să trimbițe.

„Mi-am luat o sarcină prea mare pe umeri, domnule avocat, ziceă în silă Ion Florea. Incep să mă satur de ea.

— Ce-am spus eu, tinere, slujba noastră-i slujbă de căne. Dar nu trebuie să desnădăjduim!“ răspunse avocatul mai vesel.

„Da, inșă se cere să intri pe încetul sub o povară atât de mare. Eu am luat dintr'una stâncă în spate.

— Ei, tinere, las', mulți ar vrea să fie în locul dumnitale“, îi spuneă Chirca, bătându-l

prietinește pe umăr și lăsându-l. Avocatul nu credeă cuvintelor lui Florea. El bănuia altceva. Bănuia că doamna Olimpia îi va fi dat să înțeleagă neputința căsătoriei lui cu Mărioara. Prin oraș, în timpul din urmă, se svoneă că domnișoara Grecu se va căsători c'un înalt dignitar dela tribunal.

Apoi și mai grele-i erau zilele când poșta-i aduceă vreo scrisoare dela Mărioara. Nu le ceteă, le ardeă cum îi soseau, dar în clipele acelea mintea i se rătăcea și-i veniau gânduri de sinucidere.

Când i-a sosit scrisoarea cea dintâi după Rusale, Ion Florea eră la doamna Olimpia, în prânzitorul acela mic. El albi ca păretele, și nu cuteză să iee epistola din mâna camerierei: cunoștea scrisoarea Mărioarei. C'o mișcare repede smulse d-na Olimpia scrisoarea din mâna fetei. Aceasta eși. Doamna Olimpia cercă să zâmbească, dar zădarnic. Un tremur încet, apoi o sguduire adâncă îi cutremură trupul. Ea rupse epistola bucățele, fără să cetească un singur șir, o sfârtică cu patimă, cu deliciu, și o aruncă în cuptor.

„Trebuie să-i răspunzi, zise ea cu hotărîre, liniștită. Trebuie să-i răspunzi, că eu nu dau voie unui candidat din cancelaria bărbatului meu să corespondeze cu fata mea“. Cuvintele acestea le zise foarte liniștită, trupul ei luă pe-o clipă înfățișarea superbă de mai de mult. O singură linie dulce nu mai aveă în față.

Ion Florea privind-o, auzindu-i glasul, pierdă pe-o clipă conștiința realității: ca un fulger îi trecu prin minte că într'adevăr doamna Olimpia nu se învoește la căsătoria asta, că între el și doamna Olimpia nu-i nici o relație de simpatie, și că el va fi nenorocit pentru împotrivirea Olimpiei. Dar ciudat, gândul acesta, îi umplu sufletul c'o bucurie nețăr-murită, ș'un larg suris de fericire îi lumină fața, privirile.

„Așa dar te 'nvoiești să-i scrii?“ îl întrebă doamna Olimpia cu vocea schimbată. Inșă Ion Florea eră încă în prada iluziei de mai înainte.

„Da, doamnă“, zise el, ridicându-se și șezând la masa pe care d-na Olimpia pusese calamărul și hârtia. Inșă când luă condeiul în mână, el îngălbeni, și se ridică speriat dela masă.

„Ce ai? Mi-ai spus doamnă, ce-i cu tine? Vai, ești palid, tremuri! Așa dar nu-i scrii?“ îl întrebă îngrozită doamna Olimpia.

El se lăsă frânt pe divan. Nu răspundeă Doamna Olimpia avu un fulger de mânie în ochii ei întunecați acum. Dar numai decăt, privirile ei se limpeziră, se apropie de Florea și-l îmbrățișe.

„Pentru ce nu-i scrii?“ îl întrebă.

„Nu pot!“ răspuse Florea.

„Și pentru ce? O iubești și acum?“

Florea o privi o clipă ca pe o străină.

„Nu. N'o mai iubesc.

— Atunci scrie-i“, zise cu putere doamna Olimpia.

„Nu pot“, răspuse el din nou, plecând-și capul. Răspunsul acesta nu eră întreg cum îl avea în suflet, și poate pentru aceea îl repetă mereu. „Mi-e rușine. Nu pot!“ voiă el să spună. Ziua aceea a fost nespus de viforoasă. Împăcarea urmă abia seara târziu, după ce doamna Olimpia plânse un râu de lacrimi.

„Li voiu scrie eu, puiule“, zise ea la despărțire.

Florea eși, fără să-i răspundă.

Și doamna Olimpia s'a și ținut de cuvânt. Li scrisese fetei atâta:

Dragă Maio!

Am înțeles că tu corespondezi cu d-nul Florea, candidatul din cancelaria noastră. Află întâi că ești prea tânără pentru astfel de ocupații, apoi că dela distracție până la un lucru serios, este o prăpastie. Eu l-am oprit să-ți mai scrie. De altfel mă bucur că faci progrese la pian.

Olimpia.

De-atunci scrisorile veniau rar, și mai ales în zilele din urmă a lui Iulie Florea nu mai primi nici o epistolă dela Mărioara. Și Ion Florea îi eră foarte recunoscător pentru asta. Li mulțumea, în gând, simțind o duioșie nemărginită în suflet. El mulțumea inamicului, pentru că chipul d-șorei Grecu i se ascundea totdeauna departe, în neguri nepătrunse.

Doamna Olimpia primi o scrisoare dela domnul Grecu, pe carea ea nu o arătă lui Florea. Advocatul îi scria, că a corespundă cu cineva nu-i numai decât o ocupație vinovată, că el știă de această corespondență și că în ce privește viitorul Mărioarei, el are un plan stabilit. „Pe Ion Florea, care-i un tânăr foarte distins, l-am ales de ginere, cu învoirea copilei noastre. Și, bagă de seamă, Olimpio, eu voiu sdrobi orice piedecă ce s'ar pune în calea fericirii ei“.

D-na Olimpia rupse în bucățele această scrisoare, cu acelaș deliciu ca și pe a Mărioarei. „Niciodată!“ zise ea cu hotărîre, și fulgerul de mânie luci în ochii ei întunecați.

În cea din urmă zi din Iulie, d-l Chirca intră în cancelaria avocatului Grecu, și, după ce salută mulțumit în dreapta, în stânga, se apropie cu pașii lui de șoricel de Ion Florea.

„Te rog, tinere, să vii puțin cu mine, îi

șopti el. Am să-ți comunic vești importante“. Omulețul îi spuse cuvintele acestea cu prietinie, aproape cu dragoste. El eră foarte bine dispus.

Ion Florea se ridică în silă, își luă pălăria, și-l urmă fără de nici un cuvânt pe d-l Chirca.

„Înainte de toate jos masca asta urîță de pe față“, începù avocatul după ce eșiră în stradă. Il luă de braț pe candidatul. „Jos cu supărarea și lasă-ți sufletul să se bucure. E vorba de o veste bună“. Advocatul Chirca vorbea grăbit și-l spionă mereu cu privirea pe Ion Florea.

„Te-ascult, domnule avocat“, zise încet acesta presimțind ceva înfiorător.

„Nu numai să mă ascuți, ci să te bucuri!“ începù acesta. „Ce comedie! Îmi vine să cred că m'am înșelat în dumneata. Iată ce-i: Eu am bănuț numai decât ce te întristează pe dumneata și i-am scris prietinelui Grecu. El a fost așa de bun să-mi răspundă. Iată epistola — și el scoase hârtia din buzunar, — cetește-o“. El i-o întinse, dar Ion Florea n'o luă. Advocatul simțea cum brațul tânărului tremurâ sub al său. Ion Florea se albise.

„Te rog cetește-o dumneata“, zise candidatul cu vocea stinsă.

„Ce ai? Ești bolnav?“ îl întrebă repede avocatul Chirca.

„Da, miști Florea, mă chinue de mult dureri îngrozitoare de cap.

— Slujbă de câne!“ făcu Chirca. „Dar, stai să și-o cetesc eu, și cred că îndată îți vor trece durerile“. El bombăni un restimp cuvinte neînțelese, fugând pe șire, apoi ceti clar: „Nevastă-mea într'adevăr a făcut o mare prostie. L-a oprit să-i mai scrie Mărioarei. Și, pe lângă toate scrisorile fetei, la călcâiul cărora adăugam și eu câte ceva, tânărul nostru ascultă de poruncă! Se vede că se teme grozav să nu se pună pe picior de răsboiu cu viitoarea soacră. De altfel, drept spunându-ți, mie mi-ar plăcea purtarea asta corectă a tânărului care nu vrea să se îmbulzească fără voia părinților. Dar Mărioara judecă altfel. Cred că fetița mea îl iubește foarte mult pe acel brav tânăr. Ea, aș putea spune, că, mai ales de-o vreme încoace, e bolnavă. Nu mai învață nimic, ci stă toată ziua pe gânduri și așteaptă. În urmă eu nu mai pot suferi chinurile ei. S'o vezi cum așteaptă în fiecare zi poșta! Se uită la factorul poștal ca la un Dumnezeu. Deci, dragă prietinie, m'am hotărît să venim amândoi acasă să aranjăm cât mai repede chestia asta delicată. Până la revedere prin doi, prin trei August, îți strâng de departe mâna cu prietinie“.

(Va urmă.)

Dări de seamă.

Ch. Lalo: *Introduction à l'Esthétique*. Librăria Armand Colin. Paris 1912.

Autorul, cunoscut și prin alte lucrări asupra problemelor de estetică, încearcă să stabilească legături între estetica filozofică și între critica și istoria de artă. După concepțiile pe care s'a bazat până acum estetica, studiul frumosului se transformase într'o reverie sterilă, nepriijinită pe fapte. Așa cum a fost plămădită de Platon, estetica a trecut de-a dreptul în domeniul ceșos al speculațiilor filozofice, unde a rămas până în timpul de față: săracă, dar trufașă, mediocră, dar orgolioasă. Se impune, prin urmare, să coborim estetica din izolarea în care vegetează și să-i dăm o nouă vitalitate punând-o în contact cu experiența acumulată prin cele două discipline: critica și istoria de artă. Numai în chipul acesta, estetica poate căpăta o valoare pozitivă, o valoare determinată de contactul fecund cu diferitele realități ale artei.

*

În primul capitol, autorul scoate în evidență groaza de metode precise care stăpânește estetica tradițională și tendința esteticienilor de-a face o metodă din însași lipsa de metodă. Această tendință stă la baza așa zisului misticism estetic, care susține că în fața frumosului nu poți avea decât o atitudine: extazul, și că ar fi o impietate să tratezi faptele estetice cu metode raționale. De aceea, esteticienii mistici se întrec în a face apologia ignoranței și în a susține că arta trebuie să se îndrepte spre cei cu sufletul simplu și curat, cari au puțină s'o guste desfăcuți de orișice prejudecată. După concepția lor, prin urmare, metoda ar fi cel mai mare dușman al esteticei, întru cât chemarea esențială a acesteia e să ne facă să ne bucurăm cât mai intens de frumusețea operei de artă. Această concepție a fost îndreptățită numai în clipa când misticismul estetic reacționează împotriva raționalismului estetic, care devenise primejdios prin aceea că redusese metoda la o serie de reguli răzimate pe un anumit număr de modele școlare, pe care eră deajuns să le urmezi în mod servil pentruca să produci sau să simți frumosul. Din acest raționalism estetic s'a născut eclecticismul academic, care așează preceptul înaintea operei, nesocotind drepturile pe care le are individualitatea unui artist. Misticismul estetic, prin urmare, trebuie privit ca un apărător al individualismului și ca o dreaptă reacțiune împotriva dogmatismului academic. Nu tot așa însă poate fi privit când e vorba de un dogmatism mai relativist, în care preceptul, norma sau idealul ne sunt infățișate ca un extras din operele de artă. Dogmatismul relativist cuprinde o justă concepție a metodelor estetice. Pentru raționaliști, metoda eră un fel de rețetă miraculoasă menită să dea geniu, gust și intuiție acelor cari nu le au, — firește, o credință greșită, împotriva căreia misticismul estetic a dus o luptă pe deplin îndreptățită. Misticismul însă a împins prea departe această luptă, căzând și el în gre-

șala de-a crede că nu mai poate exista o altă concepție a metodei. O metodă rațională n'a năzuit niciodată, nici în știință, necum în artă, să iee locul însușirilor de invenție și de creație.

Estetica, zice autorul, n'are ca țintă să ne facă să ne bucurăm mai bine, ci numai de-a ne face să înțelegem mai bine și să judecăm plăcerea noastră. Așa fiind, nu ne mai rămâne decât să ne întrebăm dacă metoda, care se adresează reflexiunii, nu e mult mai puțin sugestivă pentru artiști sau pentru amatorii de artă, decât așa zisa intuiție irațională.

La această întrebare, autorul răspunde că ar trebui înlăturată credința aceea care afirmă existența unor „facultăți esecptionale“, și „iresponsabilitatea“ artistului în clipa când creiază.

Inspirația nu e un miracol, ci e un capital care se acumulează încet. Imaginația creatoare produce, chiar și în cele mai superioare spirite, bun, mediocr și rău, și numai judecata lor e aceea care alege, înlătură și combină. În orice moment al creațiunii deci, e o clipă pentru intuiție și o clipă pentru reflexiunea metodică.

Problema metodei estetice însă, spune autorul, e obscură și pentru faptul că cei mai mulți o pun neexact, reducând-o la una din aceste trei alternative: estetica trebuie să fie deductivă sau inductivă? metafizică sau pozitivă? integrală sau parțială?, — ceeace înseamnă să discuți trei chestiuni zadarnice. Metoda estetică trebuie să fie și deductivă și inductivă, cu toate că întreaga estetică filozofică, dela Platon și până la școala experimentală de astăzi, a fost stăpănită de metoda deductivă. Această metodă e caracteristică pentru oricare știință în faza copilăriei, când cercetările se pierd mai mult în explicații verbale decât într'un contact riguros cu lumea completă a faptelor.

În ceace privește, apoi funcțiunea normativă a esteticei, tot metoda deductivă e cea mai chemată s'o ajute în impunerea unor anumite idealuri, — întrucât rostul esteticei nu e numai de-a cercetă ceeace este, ci și de-a fixa ceeace trebuie să fie.

Pornind dela studiul faptelor reale, estetica trebuie să sfârșească prin a formula un ideal. Cum însă idealurile fixate pe calea deducției sunt cu desăvârșire arbitrare, lipsind controlul faptelor, intervine reacțiunea începută de Fechner, care poate fi socotit ca întemeietor al esteticei contimporane și care utilizează deopotrivă cele două metode: deductivă și inductivă, a căror separație, vădit artificială, se datorește vechii concepții a logicei formale. Astăzi, s'a ajuns la enunțul lui Claude Bernard, că savantul se găsește totdeauna între două feluri de fapte: acelea care sugerează și acelea care verifică, iar între ele stă se află ideea conducătoare, sau mai bine zis: anticiparea minții omenești.

Și în estetică, prin urmare, cercetarea presupune

aceste trei faze: observarea riguroasă a faptelor, ipoteza provizorie sau ideea conducătoare, pe care, mai târziu, vei putea s'o erijezi în lege în măsura în care ea a fost verificată și prin observarea altor fapte.

După ce ne arată „problemele false” cu care metoda estetică și-a pierdut vremea până acum, discutând, de pildă, dacă estetica trebuie să fie metafizică sau pozitivă, integrală sau parțială, psihologică sau obiectivă, autorul caută să precizeze care sunt „adevăratele probleme” ale metodei estetice. Metoda urmată de un estetician sau de un critic de artă atârnă de concepțiunea pe care și-o face el despre noțiunea valorii estetice. Adevărata problemă deci a metodei estetice e una singură: problema valorii.

Această problemă va trebui discutată sub trei înfățișări, și anume: 1. Esteticianul trebuie să observe și să explice numai faptele, sau e dator să judece aceste fapte după un ideal? 2. Admițând că există valori de artă, aceste valori sunt individuale și subiective, sau impersonale și obiective? Cu alte cuvinte: Estetica este o știință a artei, sau numai o operă de artă asupra artei? — Această întrebare constituie problema impresionismului și a dogmatismului. 3. Arta, este ea autonomă, sau e subordonată altor funcțiuni omenești? Adecă: arta își are ea scopul, măsura și criteriul în ea însăși, sau în afară de ea? — Această întrebare constituie problema artei pentru artă.

Înainte de-a discuta însă problema metodei estetice, autorul cercetează următoarea chestiune: fiind două feluri de frumos, frumosul natural și frumosul artistic, care din ele trebuie să alcătuiască obiectul esteticii? Înlăturând concepția naturalistă și unitară după care frumosul artistic nu-și găsește justificarea decât în frumosul natural, singurul esențial, autorul ajunge la convingerea că nota deosebitoare a artei n'o constituie imitația, întrucât frumosul din artă și cel din natură sunt două lucruri deosebite. Față de artist, natura are numai rolul de a suggera. Desfăcută de om, natura brută nu e susceptibilă de-o calificare estetică. Valorile pe care le atribuim naturii nu sunt în ea, ci în noi. Natura nu este nici frumoasă, nici urâtă; ea este pur și simplu anestetică.

Arta, dimpotrivă, cuprinde o tehnică, o armonizare, o stilizare, prin care spiritul nostru creator transformă în frumusețe toate elementele luate din natura impasibilă, supunându-le la o disciplină nouă, care e disciplina conștiinței noastre estetice. Adevăratul obiect al esteticii, prin urmare, nu-l constituie frumosul pseudo-estetic sau anestetic din natură, ci numai frumosul estetic din artă.

Mai departe, autorul fixează adevărul care constituie firul conducător al acestui studiu, că faptul estetic nu înseamnă existența brută a unui obiect, ci înseamnă judecata pe care noi o răsfrângem asupra lui. Și aici, începe discuția asupra ideii de valoare estetică, pe care autorul o întâlnește până și în estetica naturalistă a lui Taine care multă vreme a fost socotită ca o negație

a oricărei idei de valoare. E o mare greșală, zice autorul, de a vedea originalitatea metodei lui Taine numai în escluderea punctului de vedere normativ din estetică și în adoptarea exclusivă a punctului de vedere istoric și explicativ, pentru că metoda lui Taine se razimă pe afirmarea simultană a acestor două puncte de vedere. După ce a constatat și a explicat, Taine emite totdeauna o judecată. Momentul teoretic e urmat de momentul normativ.

Trebuie să se renunțe, prin urmare, la utopia unei estetici, care s'ar mărgini numai la funcțiunea de speculație teoretică, înlăturând cu desăvârșire funcțiunea normativă. Aceste două funcțiuni nu se pot despărți una de alta.

Căci ce poate să însemne o operă de artă desfăcută de valoarea ei estetică? Un fapt desfăcut de valoarea lui nu mai este un fapt estetic. Faptul estetic e opera văzută prin conștiința noastră estetică, e opera îmbrăcată în judecata, în aprecierea noastră.

Aici intervine discuția dintre impresionism și dogmatism. Nici unul, nici altul nu tăgăduiește existența valorilor estetice. Neînțelegerea pornește numai dela întrebarea dacă valorile de artă pot să aibă o extensiune universală. Impresioniștii susțin, că judecățile în artă au numai o valoare pur personală, iar dogmaticii, dimpotrivă, le atribue o valoare universală, întru cât legile gustului sunt generale. Pentru impresionism, eul care judecă e un eu trecător, pe care mâne poate că n'o să-l mai întâlnim; pentru dogmatism însă, eul care judecă e tot ce e mai permanent în noi și mai comun tuturor oamenilor. Menirea criticului după Anatole France, e să-și istorisească aventurile sufletului său în mijlocul diferitelor opere literare, iar Jules Lemaitre are pentru critică această definiție: „arta de a te bucura de cărți”. „Să iubim cărțile care ne plac, zice el, fără să ținem seama de clasificări și de doctrine, și convenind cu noi înșine, că impresia noastră de astăzi nu angajează de loc pe cea de mâne”. După impresionisti, prin urmare, critica nu e o operă de știință, ci o operă de artă. Ei resping cu inverșunare tot ceea ce cred dogmaticii c'ar putea să alcătuiască o estetică științifică și nu cer dela un critic decât să-și înfățișeze impresiile clar, frumos și sincer. Și cum, odată cu vrâsta, se schimbă și temperamentul și gusturile noastre, și impresiile noastre vor fi totdeauna altele, încât critica, pentru a fi sinceră, trebuie să înlătore orice regulă fixă, orice metodă invariabilă. Cu toate acestea, impresionistii nu se sfiesc să emită judecăți, să aproabe sau să condamne o operă de artă, încât nu trebuie să exagerăm prea mult divergențele dintre impresionism și dogmatism. Ba, câteodată, judecățile lor au toată severitatea impetuoasă a unor adevărate rechizitorii, cum de pildă a fost judecata pe care Anatole France și Jules Lemaitre au emis-o despre Ohnet, judecată tot așa de hotărâtă ca și aceea pe care dogmaticul Brunetiére a emis-o împotriva lui Zola. Și sunt o mulțime de puncte de contact între impresionisti și dogmatici, încât Lalo ne dă un întreg ca-

pitol intitulat „dogmatismul impresionistilor“ și ajunge la concluzia, că impresionismul nu se ridică împotriva ideii de dogmatism, ci împotriva ideii de știință.

Ceeace trebuie să reținem ca pozitiv din impresionism este ideea de relativitate, iar din dogmatism, ideea de lege. Avem, prin urmare, două sisteme care se completează. Adunând la o altă un mare număr de rezultate impresioniste, putem alcătui un dogmatism foarte acceptabil, un dogmatism relativist, spre realizarea căruia tinde școala estetică experimentală din zilele noastre. Acest dogma-

tism nu este decât un impresionism organizat, întru cât e ținut din relativități. Metoda lui consistă în înregistrarea unui număr cât mai mare de relațiuni care determină valoarea unei opere de artă și în descoperirea de raporturi necesare, adică de legi, în mulțimea acelor relațiuni. Bazată pe acest acord dintre dogmatism și impresionism, estetica experimentală va sfârși prin a întemeia o estetică științifică, o estetică coborâtă în lumea realităților.

D. Tomescu.

Cronici.

Politică.

Puterea idealului.

În Balcani, până în momentul când se scriu aceste rânduri, n'a izbucnit încă războiul, deși, pe lângă toate intervențiile „marilor puteri“, nu se poate aștepta o aplanare pașnică a conflictului atât de acut, ajuns în acest stadiu nu atât din voința încurcatei diplomații europene, cât mai ales pe urmele năzuințelor naționale ale popoarelor cari l-au provocat. Războiul e inevitabil și chiar dacă el va fi amânat acum, nu va putea fi înlăturat. El trebuie să vie ca o purificare, ca o descărcare de energii. Iată pentru ce :

Aceste mici popoare din Balcani, acești batjocoriți și până la un punct vrednici de compătimit bulgari, sârbi, greci și muntenegrini, nu se vor hodini până când nu-și vor întregi hotarele firești ale țărilor lor, până când nu-și vor împlini idealul lor politic.

Acum nu mai cercetăm până unde putem merge cu justificarea acestui ideal, nici nu cumpănim întrucât ne atinge pe noi Românii eventuala lui împlinire. Nu se poate tăgădui că o întărire a slavilor din sud, a bulgarilor mai ales, ar prezenta serioase primejdii pentru România și prin ea pentru noi, cari simțim și trăim împreună cu frații noștri din Regat toate durerile și bucuriile. Cum spunem, nu cercetăm aceste lucruri, ci ne oprim numai asupra frumosului aspect pe care ni-l înfățișează în momentele aceste biete popoare balcanice. Ele au un ideal politic bine definit, cu deosebire bulgarii, ele știu să lupte pentru acest ideal, știu să se jertfească pentru el. Orice țaran bulgar e conștient de ultima țintă a neamului său. Ceafa lui groasă se încordează, bulbucații lui ochii de broască își împăroșează crunt privirile când fonfaie din baierile inimii pe străzile Sofiei: Trăiască războiul trăiască Bulgaria mare! E frumos acest aspect, orice inimă nobilă îl va simți înduioșată, și mai ales e de invidiat. Și cum să nu te înduioșezi când știi, că privirile acele tulburi de om primitiv urmăresc la orizontul îndepărtat o idee mare, că gura aceea fonfăită știe să rostească cuvântul celei mai adânci conștiințe?! Cum să nu-l invidiezi?! Gândiți-vă

numai la felul cum se poate înrădăcina în masele populare un ideal politic. Trebuie muncă mare și desinteresată. Pentru ca să desprinzi un popor de țărani din preocupările lui zilnice, din mizeriile lui, și să-l ridici până în sferile unui ideal, trebuie să îndeplinești o operă grea, trebuie să-l frământezi pe acest popor în apele civilizației, să-i smulgi ardeul din mână în momentul când vrea să îmbuce din el și să-l faci să privească cum răsare soarele. Nu, în ochii unui om care gândește, un astfel de popor crește la înălțime mare, — mai ales în ochii unui român, unui român dela noi.

Căci să ne dăm bine seama noi Românii, oricât ne-am crede și-am fi într'adevăr superiori acestor bulgari desprețuiți. Avem noi un ideal politic hotărât? Este în sufletul nostru lămurită o țintă hotărâtă care să concentreze în ea toate aspirațiile noastre naționale? Și să nu răspundem grăbiți. Să întrebăm numai pe un țaran de-al nostru, ori de unde ar fi el, înainte sau după o adunare populară, ce crede el despre ultima noastră etapă, despre supremul nostru ideal politic. El nu ne va putea răspunde nimic sau aproape nimic. El ne va vorbi în termeni vagi despre opresiunea ungurească, confundând foarte vădit ungușorul cu domnul, cu stăpânul lui economic, ne va spune cu o dureroasă elocvență despre urcarea dărilor și omnipotența solgăbirăilor, dar nu va ști să coboare în vorbe nimic din programul nostru național, pentru că n'are de unde cobori. În mijlocul lui nu s'a dus nimeni să-l lumineze asupra drumurilor viitoare ale noastre, pentru că nimeni nu s'a gândit la ele. Nimeni n'a cercat să spună odată o vorbă limpede despre punctul acela al politicii românești, care nu mai cere o luptă națională. Iredenta română este numai o năzărire a ziarelor ungurești, o completă inducere în eroare a opiniei publice streine, care ne va socoti prin aceasta mai buni decum suntem. A fost la noi cineva, un bărbat politic cu autoritate, care să propage sistematic unitatea politică a tuturor Românilor? N'a fost, nici aici la noi, dar nici în România. Politica noastră națională își merge și astăzi mai departe drumurile ei nesigure în haosul unor recriminațiuni de ordin mai

mult sau mai puțin administrativ. Te miri cum se poate de rămânem atât de sterpi în reacțiunea față de temerile și opresiunile naționale ale guvernelor ungurești. Rămâi aproape dezolat când vezi câtă lipsă de nervi este în noi. Par'că poporul românesc ar avea nevoie de pacea Europei, par'că noi am fi puși de strajă la susținerea echilibrului european. Nu cumva să creadă cineva că n'am fi popor de ordine, nu cumva să îndrăznească străinătatea să se înșele asupra loialității celor douăsprezece milioane de Români cari stau aici pe culmile Carpaților închegați în masse compacte, despărțiți însă cu granițe volnice.

De aceea să nu desprețuim prea mult pe Bulgari, să nu-i privim prea peste umăr, după ziarele ungurești și austriace, căci aceste mici popoare balcanice, cari vor fi ele destul de caraghioase când pleacă la luptă fără convenita pregătire bănească, aceste popoare au un ideal care trebuie respectat. Sufletul lor este străbătut de puterea acestui ideal și noi nu putem decât să învățăm sub acest raport dela ele.

Aici se cuvine să spunem câteva vorbe și despre rolul României în situația actuală. Incontestabil că Regatul fraților noștri va ieși pe urmele acestui conflict la suprafața încăodată mai mult, cu puterea lui armată care dominează Balcanii, cu rolul pe care i-l dă Europa în descurcarea itelor turco-bulgare. Ori se va face război ori nu, România va câștiga în prestigiul pe care l-a avut și până acum, pentrucă e imposibil ca micile state balcanice să nu se ruineze pentru multă vreme prin acest război început în condiții atât de neprielnice.

Faptul acesta trebuie să ne umple de bucurie și să ne dea perspective frumoase pentru viitor. Y.

Însemnări.

Revista noastră din cauza unor împrejurări neprevăzute n'a putut apărea la timp. În curând aceste greutăți vor fi înlăturate și vom începe apariția regulată chiar cu numărul viitor, pe care îl vom scoate în curs de două săptămâni.

»

Monumentul lui Barițiu. Zilele acestea, cu prilejul adunării generale a „Asociațiunii” vom avea o sărbătoare cu totul neobișnuită la noi: desvălirea monumentului lui Barițiu. Până astăzi pietatea noastră nu s'a putut intrupa în bronz ori marmură. Sărăcia din bătrâni, nivelul cultural modest, dar mai ales legile vitrege nu ne-au îngăduit acest mijloc de manifestare superioară a recunoștinței. Așa s'a întâmplat că un popor întreg n'are nici un bronz, care să vorbească... Nici de vitejia lui Iancu, nici de venerabila figură a lui Șaguna nu s'a apropiat încă dalta unui artist. Abia acum, în sfârșit, după apeluri îndelungate cari au rodit o colectă destul de frumoasă, va cădea vâlul dela bustul lui Gheorghe Barițiu, harnicul istoriograf al trecutului ardelenesc dela a cărui naștere s'a împlinit în acest an un veac.

Bustul lui Barițiu e așezat în grădina școlii de fete a „Asociațiunii”: într'o rotundă improvizată anume pentru acest scop, ca să fie cu fața spre parcul orașenesc. Bunii noștri Sași s'au crezut datori să respingă cererea comitetului „Asociației”, care solicită un loc pe seama bustului în parcul din fața Muzeului. Reprezentanții unui popor cu tradiții culturale respectabile n'au înțeles că prin această opreliște ni se prezintă într'o lumină puțin favorabilă ca element de civilizație superioară și că nu contribuie întru nimic la buna înțelegere între două popoare învecinate.

Cu toate acestea avem în fața noastră o lucrare de artă de caracter monumental, care deși lipsită de-o perspectivă mai prielnică, face cea mai bună impresie asupra privitorului. Pe-un pedestal masiv de granit de doi metri și jumătate e așezat bustul în jumătate figură cu imagina caracteristică a lui Barițiu admirabil executată, cu mâna dreaptă întinsă, degetele unite într'un gest expresiv, iar cu stânga răzimat pe-o carte. Întreg monumentul e de aproape cinci metri înălțime.

Comitetul „Asociațiunii” noastre a avut buna inspirație de-a alege pentru această lucrare, care pe lângă o deosebită pătrundere artistică, reclamă devotament și-un mare spirit de jertfă, pe talentatul sculptor bucureștean Oscar Spaethe, atât de apreciat în cercurile artistice din Regat pentru multele sale lucrări de înaltă valoare. Deși tânăr, (e născut la București în 1875), Spaethe, care a făcut temeinice studii la München unde a obținut o mare medalie și în Italia, s'a impus repede și azi face parte din prea puținii noștri sculptori apreciați, ale cărui lucrări sunt așteptate cu cel mai viu interes la expozițiile anuale ale tinerimei artistice. Atelierul lui Spaethe, e vizitat de cei mai distinși membrii ai elitei bucureștene, e adese locul de întâlnire al cercurilor literare-artistice din țară, cu cari distinsul sculptor întreține relații de colegialitate.

Publicul nostru va avea prilejul să admire de astădată o seamă din creațiunile artistului, care a binevoit să aranjeze o mică expoziție într'una din salele Muzeului și după cari noi dăm o seamă de reproduceri în numărul nostru. Într'un număr viitor vom publica o dare de seamă asupra acestei expoziții.

Deocamdată ținem să ne exprimăm mulțumirea artistului, care fără nici un câștig material a executat cel dintâiu monument al nostru și dorința ca prin acest început să se deschidă o serie de lucrări în acest gen, prin cari se ridică nivelul priceperii noastre artistice și se răspândesc îndemnuri de-o înaltă valoare educativă într'o societate care abia acum începe să trăiască o viață culturală.

»

Impăciuitorul. D-l E. Babeș-Argus a crezut că a sosit iarăș vremea când poate să-și plaseze rodul gândurilor sale de împăcare valaho-maghiară. Iarăș a scos o broșură. Vremurile sunt tulburi, a gândit d-l Babeș, oamenii să iau de cap în întreagă țara, Ungurii între ei, cu Românii și celelalte naționalități. E o frământare strașnică în sânul sbuciumat al acestei

Ungarii. Votul universal și-a implantat mâinile lui aspre în părul tuturor cetățenilor ungari, îi sguđuie, îi încărâmbează unii împotriva altora, și ei nu știu ce să se facă, se bat ca orbii. — Unde-i doftorul? Unde-i?... Și broșura s'a înciripat.

Urită mai e și meseria asta de împăciuator. Împăciuator de popoare! Ele se sbat, se luptă, asvrărlite în câmpul de bătaie de orcanul patimilor seculare, fiecare cu nevoile lui, cu aspirațiile lui în tendința de a se conserva și tu... tu, în aer undeva, ori la spate dosit, cerci să le cântărești greșelile, să le nivelezi asperitățile, să le scoți arma din mână, fiindcă, mă rog, nu se face să te bați când te poți împacă foarte ușor, mai lăsând unul ceva, mai punând cealalt. În sufletul tău ologit de cine știe ce bizare influințe ale mediului social, nu încape ideea luptei...

D-l Babeș și-a scris noua broșură în cunoscutul spirit moderat. Nu credem că ar trebui să mai insistăm asupra tuturor argumentărilor sale. Am face o muncă de prisos, și pentru cetitori și pentru noi. De una totuș ne putem miră, în treacă. Pentru ce va mai fi insistând d-l Babeș în tristul său rol? Zădarnic se laudă și în broșura actuală că îi merge bine cu împăcarea, ea nu poate să prindă la noi, dar nici la Unguri.

— Lasă-ne să ne batem, d-le Babeș!

⌘

Drama română. Din București primim știrea unei noi căderi la Teatrul Național. O dramă a d-lui Ludovic Dauș, una originală, a fost jucată cu foarte puțin succes, a căzut. Nu-i vorba, judecând după valoarea literară a d-lui Dauș, nu ne așteptam la cine știe ce biruință. Dar totuș. — o nouă încercare neisbutită. De câtăva vreme, de când se depun stăruitoare silințe pentru înfăptuirea unui progres dramatic, nu putem înregistra decât aproape tot căderi. Căderi mai mult sau mai puțin glorioase. Și ne doare această lipsă de noroc, ca să-i zicem așa. Nici unul dintre scriitorii noi, cari s'au apropiat de muza dramatică, n'a reușit să ne dea o operă mulțumitoare sub toate raporturile și promițătoare. Încercări și iarăș încercări. Să fie faptul acesta numai un simplu nenoroc, ori societatea noastră, atât aici cât și în regat, n'a ajuns încă în stadiul acela de dezvoltare când poate produce o adevărată vieță literară dramatică? Credem că amândouă aceste împrejurări sunt de vină. În orice caz este o greșală și felul cum s'au deschis deodată, așa, fără mult control, ușile Teatrului Național, pentru toți cari au bătut la ele, cu mai multă sau mai puțină competență. Alături de maestrul Delavrancea a fost slobozit și Isac, etc., etc. Puțin criticism socotim că ar fi foarte necesar, până nu ajunge publicul la desperare și oamenii serioși la un pesimism oarecum justificat. Ar trebui apoi să se insiste mai mult și asupra operelor clasice. Hamlet de anul trecut poate sluji ca îndemn, atât din partea publicului, cât și din partea actorilor. Credem de altfel, că Romeo și Julieta, tradusă de St. O. Iosif, e dovadă despre preocupările de acest fel ale direcțiunii teatrului național.

Inaugurarea actualei stagiuni cu o serie întregă de reprezentațiuni ale pieselor lui Caragiale a fost bine făcută nu numai din motive de pietate față de marele defunct. Publicul va fi, sub impresiunea acestor piese ale maestrului, mai pretențios și chiar și autorii se vor simți mai puțin îndrituiți să aducă la lumina rampei orice product dramatic al lor, fără prea multă autocritică.

⌘

Schisma noastră. La „Cultura creștină“, care apare, întru mărirea lui Dumnezeu, la Blaj, cu considerabile greșeli de gramatică și cu și mai considerabile greșeli de judecată, se face o mare gălăgie confesională. Mai ales propunerea noastră de trecere la ortodoxie a tuturor acelor cari sunt amenințați de noua episcopie gr.-cat. ungurească, propunere susținută de toți naționaliștii adevărați, a fost menită să tulbure mult căpșorul acestei creștine reviste, căpșor ticsit și zăpăcit de confuze învățături adunate de prin „Propaganda fide“ și alte părți. În numărul din urmă „Cultura creștină“ se năpustește asupra întregii prese dela noi învinuind-o de confesionalism. Nu suntem cruțați nici noi dela acest „Luceafăr“ a (!) d-lui Goga. Îngustul spirit confesional ne-ar călăuzi și pe noi.

Nu ne-am obișnuit să răspundem la învinuiri fără rost. Fiindcă această afirmație a „Culturei“ dela Blaj ar putea însă găsi o credință oarecare în mintea unor oameni neorientați, iată facem declarația pe care am mai făcut-o de altfel: Noi, având în vedere numai interesele generale ale neamului nostru, n'am avut vreme să ne pierdem în speculații sterpe de ordin confesional. Crezând într'un Dumnezeu mare care stăpânește lumea, nu ne-am gândit niciodată să scotocim taina lui filio que, lăsând această sarcină pentru toți săracii cu duhul cari nu-și găesc altă meserie în folosul neamului decât aceasta. Am socotit totdeauna că neamul nostru are alte multe năcazuri decât să-l mai împovărăm și cu chestiuni de confesionalism. Tocmai potrivit acestei credințe a noastră, am făcut propoziția pentru trecerea celor primejduiți de maghiarizare la biserica ortodoxă pe care o socotim mai solid zidită în luptă cu tendințele sugrumătoare ale guvernelor ungurești.

Prin urmare spiritul îngustului confesionalism a fost atât de departe de noi în această chestiune ca și în oricare alta, încât numai un ochiu de adevărat confesionalist a putut să cetească în rândurile revistei noastre vreo „schismă“ oarecare.

Atât cu privire la această păcătuire a noastră împotriva preceptelor „creștine“ ale „culturei“ blăjene.

Pentru „C. C.“ am mai avea însă o vorbă. La „Telefonul“ ei se vorbește despre articolul unui ortodox apărut în „Telegraful Român“. Cu acest prilej putem constata încă odată că această revistă nu este condusă nici în adevărat spirit „creștin“ dar mai ales nici într'un spirit „cultural“ ridicat.

Cineva vorbește acolo despre marele nostru mecenat Vasile Stroescu cu atâta lipsă de bun simț, încât nu știm cum să ne mirăm mai cu obediență. E vorba că d-l Stroescu poate și trebuie să ne dea

câți bani voește, dar să nu se amestece în treburile noastre.

Am vrea să știm dacă „C. C.“ nu s'a împărțit și ea din vreo danie de a marelui basarabean, atunci am fi pe deplin edificați.

§§

Nu 'nvie morții... Dacă te-ar întreba cineva care-i cea mai proaspătă noutate literară în toropeala de acum, n'ai putea răspunde decât: a revenit Macedonsky. Și asta poate să fie o noutate pentru publicul nostru cetitor care, socotim, începe să se plictisească de atâta lipsă de mișcare în noua viață literară. Da, a revenit bătrânul „nedreptățit“, a scris la Flacăra, cu autograf și colaborează la Rampa cu articole. Pentru ce a revenit? Nu se știe. În orice caz e interesantă reintrarea d-sale în literatură. Maestrul decadenței române își reneagă „efebii“ și arată circumspecte simpatii față de „țărănism“. Într'un articol din „Rampa“, făcându-și oarecum apologia, le trage o șarjă efebilor cari nu știu ce e poezia, iar pe d-l Iorga îl măgulește cu vorbe pline de laudă. Ce-o mai fi și asta? Socotim că greșește maestrul în planurile sale de reinviere. Dacă îl părăsesc efebii, cu cine mai rămâne? D-l Iorga nu mai e pe tărîmurile literare, sau ca să fim mai preciși, d-l Iorga de o vreme incoaci nu se mai amestecă atât de mult în mișcarea literară încât să poți apela la sprijinul d-sale. Atunci?... E tristă soarta maestrului. Și la încercarea aceasta răspunde ca un trist ecou vorba lui Eminescu: Nu 'nvie morții!...

§§

Opere „selecționate“ sau „opere complete“? Ni se anunță două ediții într'un volum a operelor lui Eminescu. Una editată de oameni, dela cari în orice caz putem aștepta o lucrare serioasă, ne vestește că ne va da toate operele publicabile ale lui Eminescu, pe când a doua editată de un domn, care de demult acuma se ocupă cu meseria aceasta de-a produce adevărate „evenimente“ și „revelațiuni“ literare publicând operele „monumentale“ ale scriitorilor noștri mai vechi, „clasici“ cum se zice, deși adjectivul acesta nu-l putem întrebuiți cu privire la cei mai mulți, și care ne făgăduiește, nu că ne va da toată opera literară a lui Eminescu, ci tot scrisul său, atât poeziile, cărora le-a dat o formă definitivă, cât și acele, pe cari nu le-a revăzut, ba chiar și scrisorile sale cele mai intime, pe cari în orice caz nu le-a merit publicității. E aceasta o chestie pentru care s'au rupt acuma multe condeie ale criticilor, mari și mărunți: să se publice fără rezerve tot scrisul unui scriitor sau numai opera sa, pe care el a socotit-o vrednică să vadă lumina tiparului și să înfrunte cursul vremilor? Chestia aceasta însă nu-i impoartă numai pe critici, ci agită chiar și publicul mare, și e în fond și cauza luptei recente, ce se dă pentru „Parzifal“-ul lui Wagner, care se știe că a împărțit în două tabere nu numai publicul german, ci al lumii întregi, majoritatea fiind pe partea aceluia, cari cer o specială „lex Parzifal“, spre a feri de profanare opera marelui compozitor german. Și cum e o datorie a poporului

german a feri opera lui Wagner, de mâinile murdare ale tuturor anteprenorilor de teatre de provincie, tot așa cred, că e o impietate strigătoare la cer a desvălui toate amănuntele simpatice și nesimpatice din viața particulară a unui poet, fie că ne pot folosi ceva, fie că nu. Și oare cuiva, care a cetit „Buch der Lieder“ de Heine, nu i-ai șterge toată iluzia binefăcătoare și fecundă, ce i-a sugerat-o lectura acestui scriitor, înmănându-i oarecare biografie „critică“ a marelui liric german, în care să fie descrise până în amănunte toate necazurile ce le-a îndurat prin Franța și a căror vină o purtă numai el? Oare nu e aceasta o impietate nu numai față de memoria scriitorului, ci chiar și față de sentimentele sfinte ale cetitorilor, cari nu totdeauna au ochiul unui critic adevărat, cu atât mai puțin lipsa de bun simț a aceluia cari fac afaceri, cu manuscrisele intime ale unui „erou“ de-a lui Carlyle? Și oare e mai mică opera lui Shakespeare de aceea, că nu se știe aproape nimic despre viața sa? Se miră lumea de unde a cules atâtea cunoștințe și nime nu ne poate da o lămurire: medicii zic, că trebuie să fie studiat foarte amănunțit psihiatra, advocații jurisprudența, zoologii istoria naturală, așa că în fine fiecare invățat îl reclamă pentru specialitatea sa! Și dacă-l vei întreba pe cineva, pentru ce e goana aceasta după amănunte „sensaționale“, când lucrul principal e opera, care este, — nu va ști ce să-ți răspundă! Oamenii văd pădurea, văd copacii, dar voesc să vadă și rădăcinile lor, deși știu că nu le va folosi nimic și uitând, că săpând la rădăcină întreg copacul se poate prăbuși. — Și se poate oare explica opera unui scriitor, prin cele câteva amănunte, câteodată chiar scârboase, pe care totuși le vei putea afla, spre bucuria publicului inferior doritor de știri sensaționale, care întotdeauna e mulțumit când află și păcatele intime ale unui scriitor, pe care-l invidiază: „Iată aici cel puțin, nu mi-e superior!“ Nu viața, ci opera unui scriitor ne interesează, — și pe ea o avem în fața noastră inexplicabilă, cum inexplicabilă e toată viața lumii, și eternă, cum eternă e nemărginirea! Căci dacă a zis Carlyle, că istoria lumii nu e decât istoria oamenilor mari, a eroilor, atunci trebuie să adăugem că istoria oamenilor mari, nu e decât istoria faptelor lor, a operei lor, pe care au închiriat-o omenirii, și nicidecum a aceluia câteva amănunte din viața lor privată. Inșă oamenii mici de suflet voesc să cuprindă totul cu ochiul lor profanator, neștiind că nu le e iertat. Ei, ca să-l înțeleagă pe un scriitor, nu-și dau silința să se avânte până la înălțimea, în care plutește sufletul unui scriitor, ci voesc să-l coboare până la nivelul lor inferior, căutând amănunte, cari să ne dovedească, că la urma urmelor totuși n'a fost decât unul dintre „ai lor“ — copiii cari se bălăcesc prin noroi totdeauna chiuie și se bucură când pot păta măcar intrucâtva haina albă a unui trecător.

În Germania toată lumea cultă s'a înarmat, ca să ferească de profanare divină operă a lui Richard Wagner, și în frunte pășesc ca în totdeauna scriitorii, — oare scriitorii noștri nu cred, că a venit vremea

să protesteze contra celor nechemați, cari căutând amănunte senzaționale din vieța marilor noștri poeți, sper că se va proiecta și asupra lor o rază din lumina geniului lor? Tot ce are mai bun un scriitor își îngroapă în opera sa, pe care o dă lumii ca să lumineze în întunec, — geniul trăește în operă curată și sfântă, chiar și dacă vieța trecătoare n'a fost așa.

Deci dați-ne întreaga operă a geniului lui Eminescu, și nu desgropați toate intimitățile omului, — iară cine voește să „studieze“ întreg scrisul său sperând că va putea deslegă astfel marea problemă, care e geniul unui poet, n'are decât s'o facă — dar în sălile cari adăpostesc biblioteca academiei! (I. T. Lais).

✽

Anarhie. Într'un număr mai nou al ziarului „Românul“ a apărut un articol sub titlu „Veniți apostoli“, care ne-a înspăimântat prin completa lui anarhie de gândire. Încărcat de fraze goale, acest articol nu cere nici mai mult nici mai puțin decât că, după ce Roma și-a dat învoirea să se înființeze episcopia gr.-cat. ungurească, noi, desperați și năcăjiți, fără multă bătaie de cap, să dăm drumul oricărui apostoli, de orice lege ar fi ei, să ne „mântuiască“ pe cei primejduiți. Mărturisim, că ne-a surprins mult această regretabilă lipsă de controlă la ziarul nostru autorizat. Cum adevă, pot veni și anabapțiștii și jidovii și reformații să ne scape de maghiarizare? ori cum să înțelegem?

Dacă e vorba să se scrie în această chestiune mare atunci să se scrie făcându-se propoziții pozitive, să se cerceteze serios împrejurările, fără vorbe mari și umflate, cari n'au nici un rost. Altfel mai bine să tăcem.

✽

Un om harnic este I. I. Schiopul, distinsul nostru publicist trecut peste ocean de vitregia vremurilor noastre de aici. Noul ziar pe care îl primim de vreo câteva săptămâni dela el, „Glasul vremii“ este redactat în toate privințele la nivelul celor mai bune ziare, atât sub raport politic, cât și sub raport cultural. Lipsește din el orice tendință de ceartă, ceace eră neobișnuit până acum chiar și la frații noștri din Statele Unite. Faptul acesta ne face să regretăm încă odată mai mult expatrierea prietinelui nostru.

După cum suntem informați toți scriitorii tineri ardeleni vor colabora la noul ziar, căruia îi dorim izbândă desăvârșită.

✽

Ciobul... D-l M. Teodorian-Carada, cunoscutul român din țară trecut la catolicism și amestecat în urâtele afaceri ale conflictului bisericesc din Regat, ne refuză primirea revistei pe motiv că noi am face propagandă prozelitică pentru „biserica a cărei stea e Vasile Mangra“. D. M. Teodorian își scrie această părere pe fășia unui număr primit, între considerabili porci de cerneală.

Ei bine, că d-l Teodorian nu vrea să ne mai ce-tească, cu atât mai rău pentru d-sa. Cât privește însă afirmația d-sale injurioasă la adresa bisericii noastre ortodoxe, ținem să spunem că ea nu poate avea nici

un temei, cu atât mai mult că ea vine dela un alt Mangra. Cum se simte îndrituit un renege să batjocorească o biserică care are nenorocirea să poarte în sânul ei un alt renege?

Tot vechea poveste: Răde un ciob de-o oală spartă.

✽

Anunț. Articolul de lege XXVII din 1907 a adus pe învățătorii școalelor cu limba de propunere nemaghiară în o situațiune foarte încurcată. Cauzele, cari au contribuit mai ales la aceasta sunt:

1. Mulți învățători nu cunosc deplin limba maghiară.
2. Nu au la dispoziție cărți corespunzătoare, care se cuprindă materialul cerut de planul de învățământ și cari să le deie îndrumările metodice necesare.

Iar spre a satisface pretensiunii legii învățătorii au dat în mâna elevilor cărți; de multeori rău scrise și i-au silit să memorizeze lucruri, pe cari ei nu le înțelegeau; ceace din punct de vedere pedagogic e de nepermis.

În scopul ajutorării învățătorimii și în scopul de a ușura și a o face pricepută de elevi învățarea limbei maghiare, învățătorul Iuliu Crișan a scris un manual de conversațiune maghiară.

Acest manual cuprinde tot materialul de conversațiune pentru clasele I, II și III a școalelor cu limba de propunere nemaghiară. Pe lângă aceasta cuprinde jocurile, cântecele, zicătorile și toate îndrumările metodice necesare.

Despre acest manual în ședința trei-lunară a învățătorilor din tractul Săliștei, ținută sub prezidiul d-lui Dr. I. Lupaș, la 10/23 Iunie a. c. recensentul G. Părăian, după ce arată părțile bune ale cărții, zice: „Acest manual satisface întru toate scopului, ce urmărește și e o bună călăuză în mâna învățătorului, atât în a celui, ce știe ungurește, cât mai ales în a celui, ce nu știe bine ungurește“.

Manualul acesta e aprobat de In. minister de culte și instr. publică sub Nr. 100966/1912 și se poate procura dela Librăria W. Krafft în Sibiu, precum și dela alte librării din țară.

.....

Bibliografie.

Virgil Onițiu, *Anuarul XLVIII al gimnaziului gr.-or. român din Brașov, al școalei reale și al școalelor centrale primare pe al 62-lea an școlar, 1911—1912.* Brașov, 1912.

Octave Feuillet, *La sate*, comedie într'un act prelucrată de Horia Petra-Petrescu. Brașov. 1912. Prețul: 50 de bani.

Simeon Popescu, *Cum se face comerțul cu bucate?* Nr. 1 din Curierul practic. Tipogr. Doina, Beiuș, 1912.

Octave Minar, *Caragiale.* Omul și opera. „Biblioteca Iașilor“ Nr. 7. Edit. Librăriei Socec et Cie. Iași, 1912.

Delavrancea, *Irinel*, comedie în 3 acte. Edit. Librăriei Socec. București, 1912. Prețul: 2 lei 50.